

HOTARUL

LITERAR — CULTURAL — ARTISTIC

ANUL IV. Nr. 2.

ARAD

FEBRUARIE 1937

CUPRINSUL:

Maria Botiș-Cioban	Toamna — versuri —
I. V. Racea	Scrisori — versuri —
Cornelia C. Bodea	Cetatea Desnei
Mircea Munteanu	Epigrame
Al. Negură	Amintiri
Marcel Olinescu	Cad fulgii... — versuri —
Sabin Veselie	Poezia d-lui Lucian Blaga
Gh. Moșiu	Stropi din cascada vieții...
Emil Monția	Ritmul colindelor românești a) Zăcăn jidov rău beteag b) Pe răzor de vie
Caius Lepa	Note fugare despre colinde
Constantin Rudneanu	Effimie Murgu

DĂRI DE SEAMĂ:

Oct. Lupaș Activitatea F. S. C. A. pe 1936

CĂRȚI: EUGEN LOVINESCU: Diana — E. AR. ZAHARIA: Marathon (a n) —
C TĂUTU: Rolul contribuțiilor în viața Statului (r. g) — Dr. IUSTIN
I. SUCIU: Ermeneutica — GH. N. LEON: Cum se scrie o carte (r. g.)

INSEMĂRI: Note pe marginea celui de-al 13-lea congres agricol

NOTE despre: Marcel Olinescu — Biserica și școala — Malin Bogoe — Revista
Institutului Social Banat-Crișana — Cuvântul studențesc — Drumul
nou — Preocupări literare — Școala vremii...

HOTARUL apare lunar sub îngrijirea unui comitet de redacție alcătuit din membrii „*Ateneului Popular*” și din câte un reprezentant al societăților culturale federalizate: *Astra*, *Institutul Social Banat-Crișana*, *despărțămîntul Arad*, *Concordia*.

REDACTIA ȘI ADMINISTRAȚIA :

A R A D,

Strada Vasile Goldiș 6

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ABONAMENTE :

Autorități, întreprinderi, instituții	Lei 500
Biblioteci și Particulari	Lei 200
Preoți, învățători, studenți	Lei 100

Manuscrisele admise de comitet vor fi publicate în ordinea primirii. Autorii sunt rugați a le trimite scrise la mașină pe o singură pagină. — Cele nepublicate nu se înapoiază.

casă, șterge praful. (H. H. Gottard). Anomaliile emotiv-active sunt deosemena indicate sumar, dar sugestiv.

Remedierea acestei stări de lucruri este înființarea de școli profesionale speciale. Aci d-lui A. Roșca îi scapă ceva. Sarcina societății nu se termină cu aceasta, deoarece acești anormali pot fi foarte bine educați și totuși să rămână neangajați.

Dece? Pentrucă trebuie să educăm și pe *pătroni* și să le insuflăm încrederea spre a accepta pe acești indivizi de care se ferește a-i angaja.

Numai după aceasta răul se poate socoti a fi pe cale de înlăturat, altfel vor rămâne ca și mai înainte aceiași nenorociți ai soartei.

Prof. Șt. M. Zissulescu.

INSEMNAȚII

Cuvinte despre teatru

„Grija de căpetenie a neamului românesc, tot așa de hotărâtoare pentru ființa lui ca și conservarea fizică, — spune domnul profesor I. Găvănescul — este afirmarea lui în sfera vieții ideale a omenirii”.

Operele din domeniul dramatic constituiesc o parte din afirmarea spiritului creator românesc în sfera acestei vieți ideale. Pentru instruire, însă, este necesar să cunoaștem și operele de valoare ale autorilor străini.

Aceste opere, pentru a-și îndeplini rostul lor, au nevoie să fie cunoscute de un număr cât mai mare de oameni.

Instituțiunea care îndeplinește rolul de difuzar al acestor opere ale geniului național și străin, este teatrul.

El popularizează tot ceea ce s'a produs și se produce în toate ramurile geniului dramatic; este, deci, un răspânditor de cultură, o instituție cu o deosebit de importantă funcțiune în cadrul vieții culturale naționale.

Dar, am spus că aceste opere, pentru a-și îndeplini rostul lor, au nevoie să fie cunoscute de un număr mai mare de oameni.

Se știe, în același timp, că publicul va lua parte la un spectacol

numai întrucât va avea certitudinea că piesa ce se joacă este în accepțiunea gustului său.

Deci, un teatru, ca să aibă succes moral și material, își va alcătui repertoriul după cum cere „Maiestatea Sa” publicul.

De acest adevăr a fost pătrunsă și „Asociația ziariștilor” care s'a străduit să alcătuiască, pentru teatrul permanent al Aradului, un repertoriu din cele mai alese.

Piesele care s'au jucat cu atât succes pe scena teatrului nostru, sunt o mărturie vie de conștiințioasă îndeplinire a datoriei din partea acelor ce și-au luat sarcina de a populariza operele de seamă ale geniului românesc și străin.

Reușita stagiunii teatrului permanent, ne bucură pe toți deopotrivă, căci, dacă în capitala țării, înființarea sau dispariția unui teatru este un fapt obișnuit, care nu angajează decât materialicește, și numai pe cei ce s'au încumetat a pune pe picioare o astfel de instituțiune, în provincie — în provinciile realipite, numai — chestiunea ia aspectul unei probleme: aceea a vitalității spiritului creator românesc, și afirmarea românismului în tot ce are el mai de valoare.

R. G.

TOAMNA

Incepe a rugini pădurea
Și cântăreții ei s'au dus
Să-și cânte cântecele-aiurea...
O rază cade din apus
Pe-un biet boboc plăpând de floare
Ce mai întârzie în sfrac
Și nu știe că 'nșelatoare
E raza ce l-a sărutat.

BCU Cluj / ^{*}Central^{*} University Library Cluj

Negurele încet se lasă
Și din norii cenușii
Cerne jale ploaia deasă
Peste luncile pustii...

Vântul plânge când doboară
Frunze moarte la pământ,
E ursit așa: să moară
Orice floare, orice cânt.

Și așa cum e purtată
Frunza azi de vijelie,
Vom pleca și noi odată
Inghițiți de veșnicie.

Maria Botiș-Cioban

SCRISOARE

Geme trenul alergând în noapte și în ploaie
Și 'n refrenuri surde, roțile neunse plâng;
Ca pe-o salcie căzută, gânduri multe mă'ncovoie
Și-mi surâde ca prin ceață chipul tău, la piept să-l strâng.

Trenu-i gol și eu sunt singur, singur în vagon și 'n viață;
Lacrimi mici alunecă pe geam...
Ce nu vii, cu mâna-ți mică să-mi mângâi fruntea de ghiață?

Licărind rămân în urmă gările cu felinar
Și 'n lumina lor beteagă, ca un ochi ce stă să moară,
Te zăresc urcând, de-aseară, dela fiecare gară...
Dar rămâne 'n noapte gara și lumina ei apune
A fost numai o părere.
De ce n'ai venit aieva? Spune!

Ca o pasăre rănită care-aleargă către cuib,
Gândul meu spre tine cată și zadarnic vreau să uit,
Îngânându-mă cu trenul însetat de depărtare...
Fără tine sunt o lacrimă căzută 'n mare.

Vino, să stăm iarăși la fereastră,
Draga mea, cu ochii triști, cu zâmbet pur,
Ca atunci când culegeam steluțe depe bolta cea albastră...
...Vii, domniță, ori te fur?

I. V. RACEA

„CETATEA DESNEI“

dela primele dibuiri până la cădere în ruină

I.

ORIGINEA DESNEI: aşezarea, Desna: poate fi o cetate dacă. Numele ei slav ascunde un nume dac. Aportul toponimiei. Ipoteze într'un trecut întunecat.

Numele de „Desna” designă astăzi o importantă comună din regiunea muntoasă a judeţului Arad, limitrofă Bihorului, cu înfăţişarea de sat ordonat şi adunat de aşezare târzie şi oficială. În decursul veacurilor avea aspectul, pe care îl au şi azi satele din Bihor şi în genere din Ardealul muntos: case răsleţe, risipite pe dealuri şi în văi, pe cari nu le leagă decât dependenţa de aceeaşi biserică.

Denumirea aceasta evocă, însă, în decursul istoriei, amintirile unei vechi cetăţi aşezate pe dreapta văii cu acelaş nume, ce-şi leagă existenţa de vechiul comitat al Zarandului, — adăpostul unei vieţi intense din timpuri încă necunoscute. Fiind un străjer în partea apuseană a Munţilor, nu a intrat în raza cercetărilor arheologice făcute în Zarandul muntos, deaceia şi informaţiile ce le avem cu privire la originea ei, cât şi a primei aşezări omonime¹⁾, sunt cu totul arbitrare şi nu încuviinţează stabilirea adevărului. Numele nu apare în documente decât relativ târziu, prin secolul XIII. Aceasta, însă, nu înseamnă nimic, căci fără a fi studiat chestiunea mai deaproape, numele îndeamnă pe oricine să se gândească la o origine slavă²⁾, — dat fiind şi existenţa lui în alte regiuni slave.³⁾ Numai Dl. Lükő Gabor a putut să afirme

1) Mărturisită astăzi de câteva case în ruină, la 2 km. depărtare de comună, pe o vale îngustă spre răsărit.

2) Marki S. afirmă această ipoteză, vag, întâia dată în studiul său asupra Desnei (aşezarea) şi împrejurimile, în 1887: în Földrajzi Közl. p. 339. „Magát a szláv eredetű Déznát is Deszninek, Desznonek vagy Desznének irták”. cf. şi în vol. I. din monografia judeţului, de acelaş p. 496; — S. Dragomir în „Transilvania” 1917 p. 14; — Lexicon etimol. linguae hungaricae s. v.

3) În Ukraina un afluent al Niprului Desna; în Parvus Atlas Hungariae 1867 este însemnată pe dreapta Dravei: Cetatea Desnia; în Boemia este un râu Desniţa; în plasa Dumbrava din jud. Mehedinţi N. D. Spineanu (1894) menţionează Desnăţuiul mare — D. mic afl. al Jiului.

această rădăcină ca pur maghiară, vorbind de Desnățu-
iul din Oltenia. 1) (Din disznó (mag. = porc) > deszno +
terminația **ui** = Desnățui). — Păcat că D-sa nu știa de
existența Desnei noastre, căci ar fi avut marea satisfac-
ție să vadă perpetuat și aici numele nobilului animal (?)
— Iată interpretarea acestui cuvânt în Fr. Miklosich 2):
desinu = a. sl. des un ā, dos un ā = recht, dexter;
bulg. desni; s. des ni. (damit hängť vieleicht: asl.: de-
siti, dositi = finden (a găsi); s: desiti = treffen (a ni-
meri, a întâlni). Acelaș lucru îl găsim și la Weigand și Z.
C. Arbure. 3) Semnificația cuvântului nu e desmințită de
realitate. Desna veche e situată pe dreapta unui râuleț ce
se varsă în râul Desna, care la rândul lui este un afluent
de dreapta al Crișului-Alb, având tot la dreapta cetate-
tea Desna. Faptul, că ortografia diferă, aproape dela do-
cument la document, nu trebuie să ne mire prea mult.
Aceasta atârnă în bună parte de cunoștințele, capriciile
sau poate și naționalitatea dicilor. Nu ar fi fost exclus
să găsim menționată așezarea sub numele de Desznafal-
va, căci este cunoscută tendința de maghiarizare a ori-
cărui nume slav sau românesc. 4) Primele documente ni-o
dau sub Desme, Desne, Desni, Desna, apoi Desznó,
Deszny, Dészna, Dézna 5). În orice caz însă, nu Deskényi,
pe care o identifică Vályi A. cu Desna. 6)

Numele, deci, ar traduce existența unei vieți slave pe
aceste meleaguri, încă din landoua jumătate a mileniului
I d. Chr. ...Dar, această concluzie, la rândul ei sugerează
alte ipoteze.

Desna este numele unei cetăți: — Cum se împacă no-
țiunea de cetate, castru, ridicat pe vârful dealurilor cu
caracterul esențial al Slavilor? Se pare, ca acest popor
prefera văile și nici decum înălțimile. Studiul amănunțit
al toponimiei în acest caz este mai folositor decât oricare
alte presupuneri, căci, cum spune aiurea Dl. Prof. I. A.
Candrea: „toate puhoaele de neamuri, cari s'au revărsat
pe pământul locuit de Români, neamuri statornice sau
trecătoare, rămase până astăzi sau înghițite de valuri, au
lăsat urme neșterse în toponimia țării. Ele au căutat par-

1) Lükő G.: Havaselve és Moldva népei a X—XII. században. Buda-
pesta, 1935. 16 pag. 80. cf. și darea noastră de seamă în „Rev. ist”.
1936 Apr.-Iul.

2) Etimologisches Wörterbuch der Slavischen Sprachen. Wien, 1866.

3) Weigand: Bulgarische-deutsches Wörterbuch: desno = recht.
NA DESNO = nach rechts; Arbure: Dict. Bulg. rom. 1906.

4) Marki S. II Monog. jud. Arad, p. 494; S. Dragomir I. c. p. 15.

5) Desme: in *Fejér*: Corpus dipl. IV (2) pg. 36—44 și *Bizarus
Petrus* 1573. De bello panonico p. 670. Scr. R. Hung. ed. 1746; —
Desni: Doc. din 1612 dela Gab. Bethlen. cf. mssele lui Márki din bibl.
Palat. Cult. Arad. — Desne: vol. I, p. 180, 244, 388 (an. 1352, 1363,
1387) in Oklevéltár a Tomaj nemzetségbeli Losonczy Bánffy család
történetéhez. 1908; Csánki Magyarország története I, p. 722; — an.
1705, in Cod. dipl. Comit. Károly de N. Károly No. 269.

6) Magyarországnek leírása, 1796, Budapesta, p. 482.

că să lase, în amintirea tuturor, numele și frânturi din graiul lor în munți, în apele noastre și în plaiuri, în șesuri, în sate și siliști, în gorgane și ruine". Așa dar să vedem întrucât ea ne poate lămuri cazul nostru.

Întâi nomenclatura satelor vecine Desnei: sprerăs.: Ravna (Ramna) — slav = locul cu șeruri —; mai sus: Sohodol — sl. vale seacă —; spre m.-noapte: Zimbru; Crocna; Laz; spre apus: Buhani și m.-zi: Slatina (de Criș) și Neagra. Incepând cu hotarul de m.-zi — răs. avem o serie de dealuri cu locuri de arătură, poeni, păduri sau locuri stâncoase, după cum urmează: dealul Gonțăului¹⁾ cu: Câmpul la tabere, Câmpul Puchii, La pruni, Ograda Cârnelui, Runcu, Staurii (> stabulum) Dealul Cetății, Sforașul²⁾ și Turina. Dela răsărit spre m.-noapte, pe stânga văii: Capu Dealului, Piatra Dăneștilor, Tău lacului²⁾, Câmpul lui Moț Iov, Leurdariul, Vârful Secăturii, Râpa Vânăta. Spre Desna veche și Zugău, Reștirata (cele două cătune) avem: Zapogia³⁾, Părăul Pleșii, Părăul Alb, Mormintelele, Ulmoiu, Vizerul⁴⁾ (Viz ér = Vână de apă), Boariștea, Părăul Grohotului, Fața Măgurii, Corbul, Dambu Șoimilor, Părăul Dufi, Lazurile, Valea Strâmbii, Prihodiștea, Părăul Plopilor. Hatarajia, Vesurini, Arsura. Partea stângă paralelă: Milanul, Jidovina, Smeii, Părăul Telencului. Vârful Poenii, Vramița, Cina (Tina = noroi), Haiagășul, Cetățeaua, Ilenile (câmp), Runcu⁴⁾, Năvârletul. Spre apus, către Buhani: Dumbrava, Dâmbul lui Morcoi, Bogariu, Rovine, Zăvoaiele, Teliuara.

Din cele înșirate mai sus ne putem da seama, în primul rând, de sărăcia cuvintelor maghiare (în ciuda Dlui Lükő) dar afară de acestea, fără îndoială, că pe lângă cuvinte curat românești sunt și altele de proveniență slavă. Apare însă, ca un ecou clar și nealterat al vremilor mai îndepărtate: Arsura, Runcu, Secătura, Staurii, Cetățeaua (pentru a nu aminti decât pe cele mai elocvente), cari ne transmit prin negura veacurilor reflexul unei vieți continue și intense în aceste ținuturi, unde secol de secol, o populație a rămas deținătoarea moștenirii de nume strămoșești, precum și a ocupațiilor lor. Dat fiind însă și șirul atâtor năvălitori, odată cu stăpânirea, ei impuneau și nomenclatura lor, cea veche căzând în desuetudine;

1) Gonțăul e numele generic al dealului până la Ravna. Explicațiile și semnificațiile cuvintelor mai amănunțit se vor găsi în monografia comunei Desna (în pregătire).

*) Cele cu asteric sunt maghiare.

2) Tău -- ung. = lac — românește. Interesantă combinație.

3) Somogyi G. în Arad vm. községeinek leírása, Arad, 1913, o identică cu Zapolyia probabil, având în vedere stăpânirea acestui rege asupra acestor ținuturi. Zapodia se întâlnește, însă și aiurea în țara românească, desemnând un accident de teren.

4) Runcu = Casmăuă cu care se scot rădăcini din pământ (do vadă netăgăduită în toponimie de vechea ocupație a elementului roman în aceste regiuni).

mare parte din ea sfârșia prin a fi îngropată, odată cu oamenii pământului. Soarta aceasta a îndurat-o, desigur, numele prim al cetății noastre cedând în fața celui slav. Perecseny Nagy László¹⁾ îl crede dac și îi atribuie chiar numele cel mai drag nouă, **al lui Decebal**.

Raționamentul este însă șubred și arbitrar ca și alte afirmații ale lui, cari trec în domeniul fantastic.²⁾ Desna — zice el — este o derivație a numelui de Decebal de la care Decerina apoi Decina și Desna. Iată și împrejurările: Decebal, fiind amenințat dinspre Papnonia de cuceririle Romane, a căutat să-și întărească granița, unde pe lângă Romani îl mai pândeau și Iasigii Metanaști, popor independent dela Tisa. Supozițiile arheologilor unguri merg mai departe, susținând că însuși cetatea Orodului (Aradului sau Hradului) ar fi putut fi clădită de Daci în vederea campaniei a II-a romane în Dacia.

Pe noi nu ar putea decât să ne măgulească teorii atât de favorabile; dar o asemenea derivare pentru cetatea Desnei e mai greu de admis. Pe astfel de supoziții am putea strămuta a doua Capitală a lui Decebal în cetatea care-i poartă numele, adăugând o nouă ipoteză la aceea a lui Cichorius care o fixează în munții Harghitei³⁾. Fără îndoială exagerări. **Desna, totuș poate fi cetate dacă, și fără a purta numele regelui erou**. Ea i-ar putea fi anterioară. Șirul întreg de cetăți, care încunună marginea apuseană a Ardealului, a putut servi ca sentinelă, stăvilind orice tentativă ofensivă a Metanaștilor⁴⁾ și pe timpul Romanilor; dar — cum am menționat mai sus — Dacia a fost intens locuită încă de pela 1000 în. Chrs. Vasile Pârvan, vorbind despre așezările din Dacia între 1000—300 în. d. Chr., le arată de două feluri și anume: **Burguri**, pe înălțimi ori în poziții apărate natural de cursuri de ape, ori mari șanțuri naturale — și **sate**.⁵⁾ „Burgurile locuite de „domnii” locali și oamenii lor par a fi fost destul de numeroase”⁶⁾. Necercetată de aproape, stadiul cercetărilor arheologice de astăzi fiind acelas de acum aproape un secol, o afirmare pozitivă este mai greu să o facem, mai ales că cetatea nu păstrează forma inițială, ea fiind ulterior clădită pentru nevoile statului ma-

1) Cf. Márki S. I. l. c. p. 21 nota 3 unde reproduce fraza lui Perecseny.

2) Tot el a spus într'un studiu asupra cetăților vechi și noi din județul Arad, publicat în Rev.: Tudományos gyűjtemény, 1817, vol. XII, p. 77, că în Desna a stat și Atilla „ide sietett Atilla” și că Desna e pomenită și de Notarul anonim în aceea Horom castrum, din care Perecseny desprinde: „három (3) castra” cari ar fi după el: Zarandul, Desna și Ineu. Iată și fraza la care se referă din Cronicar: „Mitterund exercitum contra Glad Duceem, qui dominium habebat a fluvio Morus usque ad Castrum Horom” (cap. XLIV).

3) Cf. Pârvan, Getica, p. 473.

4) Albertini: L'Empire romain 1929 ed. Peoples et civilisat. p. 179.

5) Mormințele din toponimia citată ar putea sgândări bănelii.

6) v. Pârvan, pag. 454—55.

ghiar. Cu toate acestea, **poziția cetății** ar pleda într'o mare măsură pentru originea dacă, așa cum ne-o descrie Vasile Pârvan: „De obicei munții, pe cari Dacii își clădesc cetățile, sunt astfel aleși, încât să poseadă într'o parte a vârfului fortificat un istm în formă de șea, prin care să se lege destul de comod cu restul platoului înalt, și din care platou piscurile se desfac întocmai ca niște promontorii uriașe, ridicate amenințător asupra șesului dela poalele lor.”¹⁾ Chiar acei pereți verticali, obținuți prin enorme lucrări de etajare în terase elipsoidale, lăsând spatele către o prăpastie, s'ar putea regăsi în înfățișarea ei de azi. Cât despre mărime, nu este un argument peremptoriu, deoarece burgurile dace erau foarte variate: dela mici cetăți, până la fortificații de câteva hectare.²⁾ Răslețele cercetări, făcute pe tot întinsul județului, au dat la iveală crâmpee de viață cu totul deosebită în timp. Găsindu-se în regiunea Crișurilor, ce erau importante porți de intrare sau eșire din Ardeal, acest teritoriu depe versantul vestic al Apusenilor a putut forma un punct de întâlnire a mai multor civilizații, dela cele mai înrudite până la cele mai îndepărtate în timp și spațiu; — dela monetele de aramă ale Molosșilor epiroți³⁾ până la acelea cu efigia împăratului Marc Aureliu, găsite la 3 km. distanță de Desna.⁴⁾ — Monete celtice găsite pe teritoriul Desnan — Dézna területén —⁵⁾ a făcut pe Márki S. să bănuiască existența Desnei ca o colonie celtică.⁶⁾ Câteva kilometri de Desna, la Zîmbru, săpându-se pentru scoaterea fierului, s'a găsit un opaiț roman.⁷⁾ Cele mai multe dintre aceste colecții, însă, astăzi nu ne sunt accesibile spre verificare, cu toate că Párecz J. le menționează ca existente la Muzeul Național din Budapesta. O însemnată colecție cu toate descoperirile din Desna și împrejurimi, o avea Török Gábor, domnul de pământ și „arheolog” diletant din Desna spre nenorocul nostru, ea s'a risipit și s'a pierdut la 1848, odată cu incendierea castelului domnului.⁸⁾ Verificabile sunt numai șanțurile romane, cari traversează județul;) și ce se va descoperi de către arheologii noștri.

1) Idem, pag. 473.

2) Pârvan l. c., p. 698.

3) Idem, p. 614.

4) In Buhani: cf. Márki S. broșura citată, p. 336 și Párecz J.: Arad megye és Arad város ismertetése. Arad, 1871, p. 13.

5) Erdy János: „Kelenföldi pogány sirok” în Archaeologiai Közl. II, (1861) pag. 45.

6) Márki l. cit.

7) Márki: Monografia Jud. I, p. 25, nota 2. Pela 1890 când scrie el această lucrare, opaițul se putea vedea în Muzeul Gimnaziului din Beius.

8) Márki: l. cit., p. 28. Ce s'a putut salva tot Márki o spune în broșură: Un ceas, un buzdugan și un dinten s'au dus dela Muzeul Lic. din Arad. Pe vremea când era elev părintele meu, mai erau acolo. După războiu, nu!

9) Unul trece chiar în apropiere de Desna, pela Șebiş.

S'ar putea, evident, găsi argumente numeroase pentru a susține o continuitate între protoistoria și istoria Desnei. Faptul că în teritoriul acesta s'au găsit monete celtice, ele se datoresc legăturilor comerciale, cari se încheagă, în vârsta a II-a a fierului (La Tène), între băștinași și Celți. Aceștia erau în Carpații nordici și la Tisa de prin secolul V în. d. Chr.¹⁾ Și Dacia constituia pentru ei un deuseu atât al industriei lor, în care nu erau superiori dezvoltării getice, cât mai mult a industriilor apusene. Se știe, că ei au bătut și monete de aur, fie proprii, fie imitate, nu numai în Vest ci și în Panonia și în Carpații nordici, dar cum simpla lor existență aici — nici măcar cu alte specificări descriptive ale monetelor — nu constituie o probă concludentă pentru bănuiala lui Márki, găsim mai întemeiată susținerea ipotezei dacice, a burgului descris de Pârvan.

Distrugerea sau confirmarea aserțiunii noastre, prin fixarea începuturilor de civilizație în aceste părți, nu o poate aduce, decât — cum am spus mai sus — cuvântul cercetărilor arheologi, competenți, a căror curiozitate ar putea fi sgândărită nu numai pentru Desna, ci pentru întregul județ presărat cu o sumă de alte cetăți, ce au rezistat mai mult sau mai puțin durităților veacurilor.

II.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cetatea Desnei până în secolul XIII. — „Castrum regale” (1318 -1387). — Fam. Losonczy, 1561. Primele documente.

Forma ce se bănuiește din ruinele de azi ale cetății, odinioară dârză și majestuoasă, îi dă numai vârsta tânără din a doua viață: „epoca maghiară”. Singura contribuție a științei românești pentru elucidarea acestei probleme a fost în 1927, când s'a constatat existența unor cărămizi romane în zidul cetății. În intervalul dintre epoca de afirmare glorioasă a strămoșilor noștri și secolul XIII—XIV, când apare în documente alături de celelalte cetăți surori (Ineul, Pâncota, Șiria, Lipova etc.), trebuie să-i admitem o perioadă moartă, în care părăsită ar fi căzut în ruină și abea grație evenimentelor din secolul XIII, cari au atras atâtea gânduri de defensivă — a noilor veniți — prin fortificații contra pericolelor dinspre răsărit, să fi atras din nou atenția regilor Ungariei, cari astfel să o reclădească și să o utilizeze, ca „Cetate regală”.

Unul din evenimentele, cari au sgduit Regatul ungar în secolul XIII, a fost în primul rând **Năvălirea Tătarilor**. Repercursiunile trecerii lor, dealungul regatului,

1) Pârvan. *Getica*, pag. 701.

au fost atât de adânci, încât multe măsurii luate au fost ale unor îngroziți, ce cu greu ar mai putea suporta o a doua devastare.¹⁾ Rogerius în „Carmen miserabile” povestește, cum la întoarcerea lor, „erant ibi post eorum (Tartarorum) transitum **castra plurima preparata**”²⁾ și tot Rogerius adaogă, mai departe, că afară de câteva fortărețe, Tătarii au cuprins tot pământul și l-au pustiit.

Aceste plurima castra nu puteau fi clădite toate din „nou” atât de repede. Ca puncte de reper li-au servit locurile celor vechi, în rândul cărora era desigur și cetatea Desnei. Odată reia cută, ea era bine venită. „Deoarece Ardealul fusese tot atât de devastat, deoarece el rămânea încă amenințat de Tătarii de dincoace, era natural, o nevoie pentru stăpânirea unguerească să ia anumite măsurii de apărare”.³⁾ Regele Bela IV (1235—1270) începe politica de regenerare a țării.⁴⁾ Regiunea de Răsărit capătă o importanță foarte mare. Munca fiind istovitoare, pentru unul singur, regele își asociază fiul (Ștefan al V-lea), căruia i se încredințează „Ungaria de dincoace de Dunăre” (partes transdanubiales). Indată ce tânărul rege este trimis în aceste părți, el prinde ambiție de autonomie. Cum nici situația Peninsulei Balcanice nu era în una din ipostazele cele mai fericite, se putea interveni cu folos aici.⁵⁾ Aceste ambiții, însă, nasc certuri între părinte și fiu: certuri cari nu odată s’au manifestat în atacuri violente, ce au necesitat bani și arme. Și iată, că refăcute cu alt scop, cetățile servesc acum la demarcarea ambiției de autonomie a fiului. — Hărțu elile interne mai erau secundate, din când în când, și de câte un amestec din afară; este destul să ne gândim, că urmașul lui Ștefan V se numea Cumanul (1272—90). Apărarea devine preocupare de căpetenie.

Prin urmare: un secol de nesiguranță și turburări continue, stări de fapt, cari dau alte gânduri unui rege, decât în timpuri pașnice. **Numai aici trebuie căutat începutul vieții a doua a cetății Desnei.**

Data precisă a întemeerii nu o avem. În documente ea apare abia sub Angevini, dar ca existentă de multă vreme. În 1261 găsim pentru prima oară numele de Desna (citește Desna) menționat în scris, dar nu ca cetate, „castrum”, ci „villa” între posesiunile eclesiei de Agria (Eger, Erlau), reconfirmate de Bela IV după barbaria Tătarilor. „Per Tartarorum rabiem... praedicta ecclesia (Agriensis) funditus et in toto fuit destructa et combusta”, odată cu ea, „bonis ipsius ecclesiae omnibus et pri-

1) Cf. Fejér: Codex dipl. IV (1) o seamă de documente cari descriu grozava panică.

2) Carmen miserabile, cap. XL.

3) N. Iorga: Istoria Românilor din Ardeal și Ungaria, I, p. 60—61.

4) A. Bunea: Incercare de ist. Românilor până la 1382, p. 139—40.

5) N. Iorga, ibid.

vilegiis sanctorum regum, super possessionibus et libertatibus emanatis, ablatis penitus et combustis"... Bela IV reintegrează pe această cale biserica în vechile ei posesiuni și privilegii... „Nomina omnium possessionum episcopatum et tributum... quae... sunt in pluribus districtibus et comitatibus...” In primul rând, toată valea Egerului și, apoi pe rând, și văile colaterale (afl. ai Tisei)„ubi tales villae sunt fundatae”, în numărul cărora se află și „Desmas”. — 1) Din cercetările noastre de până acum nu am găsit o altă localitate, care să poarte acest nume. Ceea ce ne-a îndemnat să facem identificarea cu Desna, este că, sub această formă, cu **m** în loc de **n**, e pomenită și de Bizarus Petrus în „De bello pannonico” pela 1573. 2) Piedica distanței de Agria nu se poate invoca, deoarece se menționează în document „**pluribus districtibus et comitatibus**”, și, apoi, Zărândul intra sub jurisdicția episcopiei de Agria. 3) Este curioasă expresia „sunt fundatae”. Nu poate fi vorba aici de colonii de sate; desigur, această villa fundata trebuie să o legăm de cele spuse mai sus referitor la năvălirea Tătară. Ascunse în umbrișul codrilor, neînsemnatele căsuțe românești, nu au atras atenția Ungurilor până atunci. — Ce era să caute în ele? — Dar din moment ce primejdia tătară impune coalizarea forțelor, ele apar ca ceva nou. Tot din document reiese, că toate numirile posesiunilor au fost înscrise după mărturia de bună credință a celor interesați. Foarte ușor, putem bănui, deci, ortografia greșită din cauza defectuoasei înțelegeri de nume.

Dela data aceasta de 1261, Desna nu mai apare sub nici o formă în documente, până la 1318, când o găsim ca cetate existentă dinainte, împreună cu Pâncota. Ineuł cetatea vecină este menționată și în 1293 4), sub numirea de „castrum nostrum Jeneu”. Cu toate acestea în documentele publicate ale familiei Bánffy, în secolul XIV, **ținutul** Ineułui era supus Desnei, și nu **cetății** Ineułui, ceea ce dovedește o superioritate a celei dintâi.

Fiind proprietate regală, destinul ei este legat de politica generală a țării — de politica militantă angevină — care va ști să se folosească de ea, căci „începe perioada de continue lupte voite, nu provocate de alții, lupte ofensive pentru încălcări de teritorii, pentru întinderea fără margini a puterii dinastiei” 5). — Acei ostași, cari se disting, acei „comites regii” vor primi răsplata cuvenită vitejiei lor, din partea regelui, adică: o cetate și cu dreptul de comandant al ei. Regele, însă, se poate răsbuna și

1) Fejér: Codex dipl. IV (3) pag. 36—44.

2) Script. Rer. Hungaric. I, ed. 1764, pag. 670; „Moxque occupavit duo alia Castella prope Julam, quorum nomina erant Jene ac Desme”.

3) Cf. Fejér V (1) p. 153—59: Diploma lui Ștefan V din 1271.

4) Fejér VII (2) p. 193.

5) N. Iorga, op. cit. I, p. 80.

pedeapsa este disgrătierea și înlocuirea stăpânului cetății. Altă dată acelaș poate stăpâni mai multe cetăți deodată, cu mai multe dependente (appertinentii), devenind domn cu steag (zásziós ur.) ceea ce-i da dreptul să-și ție armată proprie, pe care în timp de război și-o conducea, tot sub steag propriu. — În felul acesta cetățile ajung în mâinile diferiților privilegiați, cari caută să profite cât mai mult de astfel de situații efemere. Forța primă în fața drepturilor consfințite prin lege. Incălcările de teritorii, atacarea cu arme, hoțiile reciproce depe moșiile vecine erau la ordinea zilei, formând o caracteristică a acelei epoci. Cel atacat, ne mai simțindu-se în stare să răspundă la fel, înainta jalba la judele țării (judex Curiae), la rege direct sau la locțiitorul acestuia. De aici, aceleași și mereu aceleași procese de hotărnicii, cari se întâlnesc la ori ce pas și în Principate. Autoritățile superioare dădeau mandatul așa numitelor „loca credibilia” (capituluri și convente bisericesti) să descindă, prin trimiși lor împreună cu delegatul autorităților (homo noster sau homo regius) la fața locului, să asculte martorii și, după „reambularea” hotarilor (metas reambulare) în prezența adversarilor, să restabilească ordinea. Pacea nu era prea ușor de făcut. De cele mai multe ori, părțile improcesuate nu se prezentau personal în fața comisiei delgate, ci-și trimeteau oamenii credincioși lor, cari refuzau, câteodată, să ia parte la delimitările moșiilor. Procesul târăgâna luni întregi, în care interval noi hărțueli se înregistrau.

Exemplu evident avem în însăși istoria Desnei. Prima mențiune a cetății o avem grație unor asemenea încălcări de teritorii. În 1318 „Magister noster, castellanus Iwanka” de Desna și Pâncota a pus mâna pe nedrept („iniuste occupatas”) pe niște proprietăți vecine, date de Carol Robert lui „Magister Leel filius Laurency de genere Bechegregor fidelis noster”, și anume „quasdam possessiones suas in comitatu de Zarand existentes, cum patronatu Monastery Sancti Spiritus Dyenes Monostura nuncupati, et cum villis, TAM OLACHALIBUS.), videlicet quam alys...” Numai intervenția directă a Regelui a putut restabili ordinea.

Mai târziu pela 1340 Castelanul se schimbase; în locul lui Iwanka disgrățiat, apare Senye stăpân pe Desna. Documentul e pomenit numai de Csánki, din colecția lui

4) V. Goldiș: Istoria Ungariei, trad. după L. Mangold, p. 45.

1) Codex diplom. comitum Zichy. II, pag. 132. Iată indirect încă o nouă dovadă de existența Românilor în aceste părți. În codexul dipl. al fam. Bánffy, doc. din 1490 Decembrie 30, pag. 290, găsim iar: „Volahis de pertinentiis castri Dezne”.

Alex. Tardy dela Berettyó-Ujfalú. 1) — Nici acest prote-
jat nu va fi lăsat să-i scape prada din mami, asigurân-
du-și și el bani albi pentru zne negre, după cum nici ur-
mașul lui din 1347 „Magister Franciscus Castellanus de
Fankota et de Desnye” nu poate rezista ispitei. O serie
întregă de hărțueli se produc între el și un oarcare Ab-
raham de Gherla fiul lui Dionisie, pentru încălcările ter-
ritoriilor Ineului, Gherlei și Mortunteluke²⁾, din partea
primului. Din documente putem urmări, cum la 12 Mai
1347 Regele Ludovic, sesizat de acest fapt, însărcineaza
Capitulul din Oradea cu restabilirea bunei înțelegeri.³⁾
La 27 Mai acelaș Capitul raporteaza Regelui că: „ipse
(Francisc) tamen personaliter interesse nonuisset, sed fa-
miliares suos vice sua ad eos transmississet”;⁴⁾ și aceș-
tia „metas reambulare predictorum possessionum recu-
sasset”. Abia în August 11, se aplanează — fie zis —
cearta; Francisc primind să fie de față la măsurarea ho-
tarălor. În 1352 rectificându-se hotarele moșiilor lui Abra-
ham, ținutul trece sub stăpânirea Desnei.⁵⁾

Evident, prea multele răsvrătiri ale lui Francisc au
făcut pe Rege să-l disgrațieze și în locul lui vedem apă-
rând pela 1363⁶⁾ un viteaz Petru de Bellantis, după nu-
me un strein, dar, în tendința lor dinastic-imperialistă,
Angevinii nu făceau deosebire între naționalități în ace-
iași măsură ridicau în rang un Ungur ca și un Român
sau alt neam.

Data importantă în cronologia acestei perioade o pre-
zintă **anul 1387**, când cetatea Desnei și a Pâncotei împre-
ună cu o bună parte din Comitatul Zarandului se înglo-
bează uriașului domeniu al **familiei Losonczy**, care a dat
un șir întreg de bani Severinului. Din proprietate regală,
acest castru cu apertinențele lui, donat în mod solemn
familiei Losonczy⁷⁾, rămâne sub aceeași conducere aproa-
pe 170 de ani, până când autoritatea îi este impusă de
garnizoanele turcești din epoca Pașalâcului dela Buda.⁸⁾
După cum le arată și Csánki, moșiile familiei erau atât
de numeroase, încât nu le mai știau socoteala; fapt ce
nu-i împiedeca, însă, dela vechiul obicei de a provoca
hărțueli între supușii moșiilor limitrofe și de a fura bu-

1) Csánki: Magyar történelmi földrajza... I, pag. 700. — După în-
formația D-lui Prof. Dr. Sulică, acest document nu este încă
clasat în Biblioteca Muzeului Național maghiar. D-sa îi bănuiește
existent în Arhiva Statului, din Budapesta.

2) v. Codex. dipl. al fam. Bánffy citat mai sus, I, din 12. V. 1347;
27. V. 1347; 11. VIII. 1347; 28. IV. 1352.

3) Pag. 142.

4) Pag. 143.

5) Pag. 179.

6) Idem din 15 Febr., pag. 244.

7) Cf. Pesty F.: A szörényi Bánság története, p. 265. Pentru istoria
vitejilor militare ale Losoncziilor, v. Hurmuzachi I.

8) Kosma Pál: Monografia Județului Zarand, pag. 11. Registrul fă-
cut de Földváry István în 1561 pentru o listă de subscripție.

cățica dela vecini, fie ei chiar înrudiți, cum erau cu Bánffy, cu cari se mărgineau spre apus. — (Se trăgeau din acelaș strămoș Tomay, a cărui vlăstare: Ștefan și Toma bifurcă neamul, în Losonczy și Bánffy). — Cum arhiva ultimilor a fost publicată în două volume — amintite mai sus — în 1908 și 1928, conținutul lor nu a fost utilizat de vechii monografiști ai județului Arad.

În ele se găsesc și diplomele privilegiale, ale cetății Desna, confirmate și reconfirmate la diferite răstimpuri, noilor stăpâni. La 11 Februarie 1387, donațiunea este făcută de Sigismund numai pentru „Magniticus vir dominus Ladislaus filius Stephani de Losonch, banis Zeuriniensis noster fidelis dilectus, **sua ac** domini Stephani fratris sui ulterini similiter bani Zeuriniensis”.¹⁾ La aceeași, în Iunie acelaș an. Regele Sigismund specificând meritele extraordinare ale Banilor Severineni, adaugă și pe al treilea frate Albert²⁾. Instalarea făcută în mod oficial prin Capitulul din Oradea, nu a produs nici o nemulțumire în jur³⁾. Fiecare nouă dovadă de eroism a acestora era prilej bine venit, pentru rege, să le întărească stăpânirea, lor și fiilor lor⁴⁾, pentru ca la 1409 atingând maximul onor, diploma să fie provăzută cu noul sigiliu regal cu două fețe⁵⁾. Iată acum pasagiul referitor la apertinenții-ile Desnei: „quaedam castra noastra regalia Pankota et Desna nuncupata in comitatu de Zarand situata, cum omnibus ipsorum Commoditatibus, villis, districtibus, iuribus, iurisdictionibus, terris cunctis, tributis, pratis, vineis, silvis, nemoribus, aquis, omniumque cunctis decursibus et redditibus, pescinis, molendinis, caeterisque utilitatibus et obventionibus, campestribus scilicet silvestribus et lymphaticis, ac pertinentiis universis, sub prisca et pristino verarum metarum eorundem limitatione et giro per regiam maiestatem actenus possessa et servatis, memoratis viris...” Formula e stereotipă, cu vecnicii termenii vagi, fără specificările numelor topografice. Lipsa lor o simțim cu atât mai mult, cu cât acele „villae olachales”, desigur, vor fi avut și nume, care să fi străbătut până în timpurile noastre.⁶⁾

1) Bánffy oklevéltár... I. Doc. 11/II. 1387, p. 388.

2) Idem, Doc. 2. VI. 1387.

3) Idem, din 2. VII. 1387, pag. 395.

4) Doc. din 26 Sept. 1387; 9 Iunie 1405.

5) Doc. 19 Mai, pag. 411.

6) Abia în documentul donațional al lui Gaspar Kornis din 1579 le găsim enumerate, după cum urmează: „integram arcem Deszni in Cottu de Zarand adjacentem. ac totales, similes et integras Possessiones Zusanion (Susani): *Nadalbeszt* (Nădălbesti); *Felső-Meneyed* (Mieniad); *Farest. Vezeszt, Nyagrak* (Neagra); *Balichen, Prasafalva* (Prăjești); *Alsó-Menyed, Igneszt* (Ignești); *Ronach* (Ravna); *Nagy-Deszni*; ac *appidum Sebes; Bainakfalva* (Buhani); *Goods: Bekény* (Buteni); *Ujfalu: Déákfalva* (Dieci); *Zerneszt* (Zărtești); *Kochioba* (Cociuba); *Preuagits; Sterkány; Revékes* (Revetis); *Terekes* (Cherechi); *Laschior* (Laz?); *Rohya* (Roșia); *Kopaczni; Zymbruly* (Zimbru); *Felső-Zilistch*

Crâmpeli de viață din această vreme, care ilustrează intrucâtva cele spuse mai sus referitor la legăturile dintre familiile înrudite și învecinate, Losonczy și Banffy, se conturează dintr'un document pomenit de Csánki, dar care a rămas până azi inedit.¹⁾ În 20 Martie 1475 Ștefan Báthory, judele suprem al țării trimite Capitulului din Arad, mandatul de aducere în fața Curiei regale, a lui Ioan Pongrácz de Dengelegh și Ladislau și Ștefan de Losoncz, învinuiți de familia Banffy pentru călcarea hotărului moșiei acestuia. Ei dăduseră poruncă oamenilor lor (familiari, nobili și nenobili și iobagi — printre aceștia și „Rakolchy Castellanus de Desne”) să atace și să neliniștească oamenii lui Iacob și Nicolae Banffy de Alsolindva. Incidentul s'a produs în modul următor: Castelanul lui Ioan Pongrácz, la porunca stăpânului său, împreună cu familiarii nobili și nenobili și cu iobagii din Lipova (Lippa), au atacat cu armele și au prins pe oamenii, pe iobagii din Calacea (Alsokalacha) ai lui Iacob și Nicolae Banffy, pe când aceștia se întorceau acasă dela târgul din Lipova. Intervenția Castelanului din Salmos (Șoimos) pentru cei prinși, era să-i aducă moartea din partea atăcătorilor. La aceasta se adaugă neplăcerile suferite din partea familiarilor lui Ladislau și Ștefan Losonczy, care au atacat din îndemnul seniorilor lor moșia Mezth (Jud. Arad) — La 12 Aprilie Capitulul din Arad, transcriind mandatul de mai sus, raportează judelei Curiei, că si-a îndeplinit porunca, de a cita pe cei învinovații. Rezultatul nu-l mai avem. Il putem însă completa noi în minte după modelele celorlalte.

Afară de astfel de incidente inerente contactului dintre oamni moșiilor dintr'o parte și cealaltă, sau mai bine zis, născute din lăcomia domnilor de a avea cât mai mult pământ, monotonia vieții din cetate și împrejurimi nu este turburată cu nimic ce ar putea să o scoată din fâgașul normal și să o facă să vegheze cu armele în mâini. gata să-și apere pământul cotropit de dusmani.

(Sfârșitul în numărul viitor.)

(Seliște); Dulchin (Dulcile); Brusteres (Brusturi); Iozas (Iosaș); Valymár (Valea-mare); Holtt (Holt); Dumbravitza (Dumbrăvita); Zarmazél (Zărmăzel); Kraikovan (Craicova); Fenes (Feniș); Alsó-Zelistzek; Mezes (Mizes)...

¹⁾ Documentul este aflător în secția diplomatică a arhivelor statului maghiar și mi-a fost comunicat de Dl. Prof. Dr. Const. Sulica. împreună cu alte lămuriri, pentru cari îi aduc mulțumirile mele și pe această cale (documentul e scris în latinește).

EPIGRAMIE

Confracților de ziarul „Credința”
care se vinde cu 1 leu exemplarul.

Mare vă e decadența
Căci, după câte văd eu,
Vă vindeți astăzi credința
În schimbul unui singur leu.

Dlui Gala Galaction, autorul romanului „Papucii lui Mahmud”.

Deși ți-e numele pe carte,
Totuși, după câte-aud,
Papucii-s doar ai d-tale
Iar talentu' al lui... Mahmud!

Dlui Horia Oprescu, autorul cărții „Arena cu un singur spectator”.

Aș vrea să-ți pun o întrebare:
La cartea ta c'un spectator,
Se va găsi din întâmplare
Măcar un singur... cititor?...

*Unui student care făcea pe „craiu” prin sala
pașilor pierduți a universității din Iași.*

Făcând mereu pe craiu mare
Călcai ades, cu pașii iuți,
Dar patru ani s'au scurs agale
Și-au fost toți patru... ani pierduți...

Unui pretins poet

Te-ai străduit într'una
Să publici și tu un volum
De poezii, dar văd acum
Că n'aveai decât una.

Unei prietene.

— „Eu nu mai sunt fată mică” —
Mi-ai spus cândva, păpușică;
Astăzi, însă, mi se pare
Nu mai ești nici... fată mare. —

MIRCEA MUNTEANU

AMINTIRII

(Fragment)

Șmil mi-a fost cel dintâi prieten în copilărie. Băiatul unei văduve sărmane și nepotul lui Luzăr, se rătăcea între dragostea față de mamă și unchiul cu mintea rătăcită, nu știa nimeni de când!

Luzăr era „omul la toate”, în casele vecinilor — creștini și evrei de-a valma — ajungând uneori până cele mai depărtate mahalale. Intre un cărat de apă și-o tăcutură de lemne, Luzăr găsea timp destul pentru gluma pe care, fie că o provoca, fie că era nevoit s'o asculte, veșnic cu surâsul pe buze.

De câte ori își vedea unchiul înconjurat de gloata uliței, Șmil se strecura până lângă dânsul și trăgându-l de haină îi spunea tare: „Tu stai aici dija și mamă te-așteaptă cu ceai!” și Luzăr când auzea numele băuturii favorite, dădea din umeri, ridica gălețile pline cu apă și pleca vorbind de unul singur: „Stai așa ca un nibun în drum și mamă te-așteaptă dija cu ceai!... Luzăr nu-i nibun. Luzăr știe ci faci... numa un jidan ca Luzăr vurbeste cu creștinii și creștinii vurbesti cu Luzăr!”

În drum se mai oprea, lăsa gălețile jos și râdea fără glas, ca o mască de ceară din panorama din piață.

Într'o zi cineva din oraș l-a îmbrăcat c-o bluză de cocoană și numai peste ismene i-a prins de șolduri câte-o panglică albastră, iar într'o parte îi atârna un fel de ceas, legat c'un lanț gros și ruginit.

Nu s'a putut apropia nimeni de el și se apăra c'un băț lung strigând tuturor: „ci aveți voi c'un ghiet om în piele goală și cu ceas la brâu!”

Numai când a văzut-o pe soru-sa în față, lângă Șmil care plângea cu mucii căzuți până în vârful bărbiei, omul în pielea goală și cu ceas la brâu, a dat drumul bățului și-a venit spre ea râzând: „hâ! hâ!... merg acasă, Ruhâlă... na câ merg acasă, da sâ nu mâ bați!”

Ruhălă a început să plângă, blestemând și amenințând pe toți cei de față, în limba ei, în timp ce Șmil o trăgea mereu de fustă: „Nu mai zbera așa mamă, câ ni bate rumunii!”

Cu Șmil mă ascundeam în podul casei și între mormane de gutui și mere, tremuram cetind cărți cu haiduci. Câteodată mă oprea din cetit:

— Nu spune acolă, dacă ăsta a fost creștin său jidan!?

— Ți-am mai spus, mă, nu există niciun haiduc jidan!

— Așa!... bini că-i așa!... așa mă gândeam și iu!

La vie îl luam numai atunci când mă trimeea tata, cu amenințarea: „dă să te duci mai repede, că-i vai de capu tău, când oi da ochii diseară cu mine!”

Până la capătul podului de peste Râmnic, mergeam alături și numai dincolo de pod îi puneam hățurile în gură: „Dacă nu mă duci repede, gloaba dracului ce ești, iar dai de dracu” și-l ardeam cu biciul — de cele mai multe ori, o nuia ruptă din hățșurile de lângă capul podului.

Și Șmil s'așternea drumului, pe marginea cu mai puțin praf și ca un cal nărăvaș, în hățuri noi, arunca când și când cu picioarele peste cari îl atingeam ușor. Când se simțea lovit fără vină, se smucea în șanțul șoselei, unde mă răsturnam cu fața în jos. Știind ce-l așteaptă, sau făcea calea întoarsă, sau își continua drumul fugind de-a îndăratele: „ci sâ-ți fac iu!?!... dici luvești tu în cal dijabal?!... În Șmil poți să dai, că-i jidan și tu creștin, da calu-i numa cal!”

Se întâmpla ca din nebagare de seamă să se împiedice în felul ăsta de mers și atunci plângea: „vezi tu ci-ai făcut!... vezi tu ci-ai făcut!”

— Hai, să ne împăcăm, Șmil.

— Iu mă împac, Șmil faci tot ci vrei tu, da numai cal nu vreau să fiu!, și-o porneam alături, prinși amândoi de vraja basmului, pe care-l începeam eu totdeauna. Când ajungeam la râpă — o groapă în margine de drum, din fundul căreia, credeam noi, că începe o altă lume — Șmil mă trăgea de haina, spre cealaltă margine a drumului: „hai bre, mai încoaci, că sâ nu crezi că asta-i groapa aia în cari zmeul a dus pă zâna noastră!”

Intr'o iarnă mama lui Șmil a căzut la pat și-a fost o vreme când n'avea cine să mai spele rufele vecinilor. A fost în iarna în care a murit și Luzăr. A adormit, să nu se mai deștepte, la gura cuptorului brutăriei vecine și-am auzit pe tata: „Cel puțin bine că n'a mai tremurat săracul și în ceasu morții!”

Șmil îmi spunea în fiecare dimineață: „A tușit mult mă, a scuipit și sânje, da n'a murit!”

Când o porneam spre școală, pleca și el în oraș: „m'am săturat di cerșitu ăsta pi la jidani!” și scuipa până la mijlocul curții. Seara era palid și gânditor, ba câteodată îl găseam plângând. Înțelegeam că-i era foame și-i aduceam tot ce se nimerea, ca să-l aud: „da sâ nu fie... știi tu!”

Și-atunci îl asiguram că bucata de carne nu-i de porc

și că untura întinsă de pâine e unt „de-l bun”. După ce mânca, mă întreba iarăși: „așa-i că n'a fost... știi tu!”

A fost de-ajuns să-i răspund odăvia: „Ei și dac-ar fi fost, ci-o să fie!”

— Ci-o să fie!?!... Așa crezi tu, că n'o să fie nimic!... Numa zi tu c'a fost și-i vide!

— A fost, mă!... A fost și-acum... și-a fost totdeauna!... De unde vrei tu să-ți aduc unt, când așa ceva nu se prea găsește nici în casa noastră!?!... A fost untură, dar untură de-aia curată, topită de mama!

L-am văzut ascuitând cu ochii tot mai larg căscați, ca apoi să-l aud icnind de parcă se rupea ceva în el! M-am repezit să-i strâng capul și nu m-a lăsat. Lovea cu mâinile și picioarele ca un apucat de furii și oprindu-se câteva clipe se tânguia privindu-mă cu ochii scoși din orbite: „di ci-ai făcut tu astă!... di ci-ai făcut tu așa civa!”

În dimineața următoare nu l-am mai văzut plecând în oraș, iar la prânz, mama m-a întrebat cu înțeles: „Știi că bietul Șmil s-a îmbolnăvit rău!”

Și s-a mai întâmplat ca amândoi să iubim acciași fată: pe Rificuța, plecată în America, ca să facă bani mulți, ca să aibă rochii frumoase și să se plimbe numai în trăsura: „Și când am să viu iu dila Americă, nici la fată dela Lupescă n-am să văz!”

Eu îi spuneam că Rificuța mă iubește pe mine și Șmil susținea că „o Rifică nu poate iubi decât un Șmil!”

— Hai la America s-o întrebăm pe ea!

— Iu ti iau, da dijabă merji... Rifică nu să uită la tine că ești dija creștin!

— Dar pe cine-a lăsat Rificuța s-o sărute de-atâtea ori, pă tine un jidan, sau pe mine, care-s creștin!?

— Da cine-a văzut c-ai sărutat-o!?!... Așa pocî să zic și iu c-am sărutat pă...

— Pe cine, mă jidane!?

— Di ci ti superi, mă rog!?!... Ci, am zis iu, pă cine?... Poate că m-am gândit la rîgina Igiptului dija!... Da ci, dacă iu am să zic c'am sărutat pă rîgina Igiptului, tu ai să crezi?!... Așa nu crez nici iu, că tu ai sărutat pă Rificuță!

— Eu am putut să sărut pe Rificuța, că ea trăește, numai că-i plecată acum în America, dar tu, cum poți să săruți pe-o regină, care nici nu trăește!?

— Da cini ți-a zis ție că rîgina mea nu mai trăește dija!?!... Ci, dacă n-ai vuzut-o tu, asta să și chiamă că ea a murit!?

— Bine, Șmil să fie cum zici tu!... Eu am sărutat pe Rificuța și tu pe regina Egiptului!

— Așa să crezi tu! O jidoavcă nu să sărută c-un creștin!... așa mi-a zis mie mama.

— Și tu crezi tot ce ți-a spus mă-ta!?!... Aoileu!... că prost mai ești!

— Jidan prost, n-ai să trăești tu să și vezi!
 — Asta tot mă-ta ți-a spus!?
 — Ci tot ai tu că mamă me, mă!?!... Ci tot spui mireu mă-tă, mă-tă!? Ci, mă-tă nu-i tot așa ca mame mei?
 — Vezi bine că nu-i, jidane!... Mama mea n-a scuiapat pe Isus!
 — Da ci... mamă me l-a scuiplit!?!... Atunci și Rifică l-a scuiplit!
 — Rificuța n-a făcut asta, că ea iubește un creștin... mă iubește pe mine!
 — Pi tîni n-ari dicât să ti iubească, da pi mini mă ia di bărbat, c-așa a proms mamă lui la mamă me, când a plecat Rifică la Americă.
 — Hai la America s-o întrebăm și pe ea!
 — Hai!... ci zic iu că nu merg!... da tu di jaba merji... tu ești un goi!
 Când am auzit cuvântul ăsta, mi s-a negrit totul în față și-am început să-l lovesc, unde nimeream. Mi se căpușise, parcă și auzul, de nu auzeam zbieretele prietenu-lui Șmil!
 Ne-a despărțit mama, trăgându-mă după ea în casă:
 „Ce-ai mai avut iar cu el, drace împielit ce ești!”
 — N-a vrut să mă ia cu el în... America.

Al. Negură

BCU Cluj / Central University Library Cluj

SCRISOARE

*Duc la tine multe, multe gânduri
 Când îți scriu aceste rânduri;
 Ploi mărunte ca din sită
 Jilăvesc frunzișul galben;
 Dintr'o ramură de carpen
 Un voinic cioplește-o cruce
 Pentr'o fată ce-a murit...*

*Stau acuma la fereastră
 Și privesc afară 'n ploaie...
 S'a uscat mușcata 'n glastră
 Și ca ea iubirea noastră
 Care — poate — nici n'a fost.*

*Dar... știu eu? Tu ești femeie
 Și frumoasă, eu sunt singur
 Și-am nevoie de-un prieten, cu sau fără rost,
 Să omor cu el urâtul, să-l trimit pe ape.
 ...Vrei să fii de mine mai aproape?*

I. V. RACEA

Poezia dlui Lucian Blaga

— Poemele luminii —

Dl. L. Blaga este una din figurile cele mai reprezentative în domeniul literar și filosofic a Ardealului de azi. Incepând cu preocupări literare, d-lui a scris poezii și drame, dar n'a încetat un singur moment de-a se pasiona pentru problemele de filosofie și estetică. În acest sens a publicat o serie de studii de-o valoare recunoscută de specialiști.

Deocamdată noi ne vom ocupa de poezia d-lui Blaga și chiar aici ne vom mărgini la „Poemele luminii”, căci fiecare volum se deosebește de altul prin sentimentul de inspirație și prin concepția artistică din care s'a născut.

Ceea ce izbește în primul rând la dl. Blaga e că atât poezia cât și dramele se resimt de preocupările filozofice ale autorului. E o poezie de idei, sobră, gravă, cu miez cum se spune. Aceasta e de mare importanță mai ales azi când atâta lume profitând de încercările de învoire, pline de obscurități chiar la adevărații poeți, publică tot felul de elucubrațiuni neînțelese. Azi toată lumea scrie, indiferent ce și cum. O firmă nouă și o reclamă susținută și iată că ori ce nechemat e creatorul unei poezii noi. E ca și cum cineva ar susține că are o concepție originală de vieță prin faptul că o privește printr'o sticlă roșie sau albastră. E o mare eroare, căci prinderea vieții sub anumite culori și aspecte se datorește proiectării în natură a sufletului celui ce privește, iar nu faptului că o privesc printr'un ciob. Numai adevăratele personalități pot face ca lucrurile să apară sub o lumină nouă.

Nu acesta e cazul cu poezia d-lui Blaga, căci aici găsim un fel special de-a reflecta vieța. E o concepție personală. Dealtfel aceasta e pecetea pe care preocupările filozofice au lăsat-o în poezie.

O problemă se pune însă. Acest spirit filozofic, cu care scrutează natura și vieța în dorința de-a-și explica unele fenomene, nu este el dăunător poeziei? Nu face el să dispară misterul din lume? Când totul va fi înțeles și clar — totul va părea sec și rece! Cultivarea acestui spirit nu va face oare ca sufletul să-și piardă posibilitatea de-a vibra și de-a încerca să se ridice în palpitări

timide spre necunoscut? Nu, căci iată ce spune dela început poetul:

„Eu nu strivesc corola de minuni a lumii
Și nu ucid
Cu mintea tainele ce le 'ntâlnesc
In calea mea
In flori, în ochi, pe buze ori morminte”.

Aceasta e o idee importantă căci o vedem reluată în volumul de cugetări: **Pietre pentru templul meu:**

„Datoria noastră în fața unui adevărat mister nu e să-l lămurim, ci să-l adâncim așa de mult încât să-l prefacem într'un mister și mai mare”, pag. 25.

Dealtfel omul cu biata lui minte explică așa de puțin din tainele naturii. E cazul științei. Cu cât desleagă un mai mare număr de ipoteze cu atât numărul problemelor puse și nesoluționate va crește. Cu cât vom încerca să lărgim cercul luminos al lucrurilor cunoscute cu atât vom lărgi mai mult cercul tainelor nepătrunse, fiindcă spiritul omenească nu poate arunca decât o lumină așa de slabă și tremurătoare asupra întunecului plin de mister! „Inteligența omenească, spune dl. Blaga, e un creator de ficțiuni, de mituri”. Op. cit., 10.

Așa putem înțelege pe poetul care afirmă:

„Dar eu,

Eu, cu lumina mea sporesc a lumii taină
Și întocmai cum cu razele albe luna
Nu micșorează, tremurătoare
Mărește și mai tare taina nopții,
Așa îmbogățesc și eu întunecata zare
Cu largi fiori de sfânt mister”.

Și mai e ceva ce contribuie la mărirea misterului scaldând în acelaș timp totul în lumină, dând viață lucrurilor. Vrajitorul capabil de această minune este iubirea:

„Si tot ce-i ne 'ntelès

Se schimbă 'n ne'ntelesuri și mai mari
Sub ochii mei,
Căci eu iubesc

Și flori și ochi și buze și morminte”.

Iubirea a cântat-o dl. Blaga în acest volum cu o frăgezime și credință pe care vârsta în care l-a scris o explică îndeajuns. Natura întreagă pare însuflețită și iluminată de acest sentiment, isvor nesecat de înălțare sufletească. Prin iubire el își dă seamă de lucruri pe care mintea singură nu le poate pătrunde. Sub farmecul iubitei poetul exclamă:

„O, nici odată n'am văzut pe Dumnezeu”

(Mai mare“, 42.)

Iubirea dă aripi cu care ne putem apropia de cel nevăzut:

„Sus. Numai noi doi.

Așa: Când sunt cu tine

Mă simt nespus de-aproape

De cer”.

(Sus, 74)

Acest sentiment profund aruncă un vâl asupra întregii lumi, face ca tot ce există să pară nou și neînțeles — condus după legi pe care mintea noastră nu le înțelege.

„Și acum, când tu-mi încrezi... obrajii... ochii

În părul tău,

Eu amețit de valurile-î negre și bogate,

Visez,

Că vâlul ce preface în mister

Tot largul lumii, e urzit

Din părul tău”.

(Din părul tău, 21).

Această putere de transfigurare pe care prezența ființei iubite o exercită asupra noastră ca și asupra lucrurilor — nu este oare un semn al unei origini divine?

„Lumina ce-o simt năvălindu-mi

În piept când te văd — minunato,

E poate că ultimul strop

Din lumina creată în ziua dintâi...

— CU Cui / Central University Library Cui

Din lumina aceea însetată adânc de vieată”.

(Lumina, 8).

Pentru cel ce iubește, iubirea este totul. Viața lui atârnă de un zâmbet, de un nimic! Se simte atras ca de-o forță oarbă. E o patimă această sete nepotolită de ființă iubită, asemănătoare cu aceea ne care o simt fumătorii de opiu. Chiar atunci când fumează simt nevoie de-a fuma, iar în iubire:

„Ne arde — apropierea, ochi în ochi cum stăm —

Și totuși tu-mi șoptești: „Mi-așa de dor de tine”.

(Dorul, 84).

De aici dorința mistică de-a se pierde și de-a nu mai forma decât o singură ființă cu persoana iubită:

„Nebun

Ca niște limbi de foc eu brațele-mi întind

Ca să-ți topesc zăpada umerilor goi,

Și ca să-ți sorb, flămând să-ți mistui

Puterea, sângele, mândria, primăvara, totul.

(Noi și pământul, 25).

Această sete de iubire nu se poate satisface nici odată. Dar dacă-i nerealizabilă ea produce altceva în cel ce o încearcă. O neliniște îl face să tresară chiar în mo-

mentele cele mai fericite. După cum lumina își are umbra ei așa și iubirea simte că o putere neînduplecată e veșnic alături și o pândeste gata să se arunce asupra ei ca o pasăre de pradă. În **Poemele luminii** simțim deslușit un fior care le străbate dând o senzație de rece: e fiorul morții:

„Intocmai ca și cum... mâini reci
Mi s'ar juca în păr cu degete... de gheață”.

(Fiorul, 41).

Spiritul poetului pare a fi fost obsedat de această senzație, căci vedem importanța ce i-o dă într-o poemă în proză publicată în **Gândirea** „Ceasornicul de nisip”, „Pe om nu l-a creat nici D-zeu, nici pădurea, nici șesul, nici marea, ci **fiorul morții**”.

Aceasta ar putea fi adevărat. Un lucru este însă sigur și anume: Vibrația inimii înaintea senzației morții a avut în totdeauna un răsunset adânc în sufletul omenesc. Iar acest fior a creat mari poeți din acei ce l-au simțit și au știut să-l cânte.

Vom vedea ulterior că dl. Blaga este un spiritualist convins, dar cu tot spiritualismul ideea morții îl urmărește și dă un freamăt, o nuanță dureroasă acestui volum.

E o sensibilitate romantică în aceste poezii și chiar unele idei scumpe romanticilor au fost reluate. Astfel e sentimentul eternei scurgeri a lucrurilor și a fiintelor. În una din cele mai frumoase poezii, o adevărată bijuterie, liniștea profundă pe care o gustă la umbra unui gorun e un simbol, o presimțire a liniștei din sicriu.

„Gorunule din margine de codru,
De ce mă 'nvinge
Cu aripi moi atâta pace
Când zac în umbra ta
Și mă desmerzi cu frunza-ți jucăușă?
...O, cine știe? — Poate că
Din trunchiul tău îmi vor ciopli
Nu peste mult sicriul, —
Și liniștea
Ce voiu gusta-o între scândurile lui,
O simț pe semne de acum:
O simț cum frunza ta mi-o picură în suflet —
Si mut
Ascult cum crește 'n trupul tău sicriul,
Sicriul meu.
Cu fiecare clipă care trece,
Gorunule din margine de codru...”

(Gorunul, 17).

Acceași neliniște i-o inspiră și pământul.

Senzația e cu atât mai dureroasă cu cât de data aceasta este vorba de ființa iubită, alături de care era culcat în iarbă, în tăcerea de mormânt a naturii întregi.

O întrebare l-a fulgerat până 'n adâncul sufletului:

„N'avea să-mi spună
Nimic pământul? Tot pământul acesta
Neîndurător de larg și ucigător de mut
Nimic?”

Și pentru a-i prinde răspunsul:

... „Mi-am lipit
De glii urechia — îndoielnic și supus —
Și pe sub glii ți-am auzit
A inimii bătaie sgomotoasă”.

(Pământul, 15).

Și nici cea mai tristă imagine ce-o poate avea cineva, mai tristă decât însăși moartea nu i-a fost cruțată. În imaginație vede frumoasele brațe ale femeii iubite vestejite de bătrânețe:

„O toamnă va veni cândva târziu,
Când tu iubito-mi vei cuprinde gâtul tremurând
Și strâns vei atârna de mine cum atârna o cunună
De flori uscate”.

Dar am merge prea departe dacă ne-am închipui că aceste poezii ar fi un strigăt de durere în fața vieții. Concepția spiritualistă a d-lui Blaga îl face să privească moartea nu numai cu seninătate, ci chiar cu un fel de speranță vagă — de-a ajunge dincolo, în necunoscut, unde va putea vedea lumini ce aici stau ascunse, după cum stelele nu se văd în timpul zilei. O astfel de aspirație se vede în frumoasa poezie: Scoica

„C'un zâmbet îndrăzneț privesc în mine
Și inima
Mi-o prind în mână, tremurând
Imi strâng comoara la ureche și ascult:
Imi pare
Că țin în mâini o scoică
În care
Prelung și neînțeleș
Răsună svonul unei Mări necunoscute...
O, voi ajunge, voi ajunge
Vr'odat' pe malul
Acelei Mări, pe care azi
O simt
Dar nu o văd?”

Această concepție spiritualistă îi duce la ideea de metempsihoză. Sufletul în setea lui nemărginită de viață nu se mulțumește cu o singură existență de aceea el continuă să trăiască trecând dintr'un corp într'altul într'o peregrinare nesfârșită, căci stămoșii morți fără de vreme:

„Vin
Vin să-și trăiască mai departe
In noi
Vieța netrăită (Liniște, 29)

Grație acestei facultăți a sufletului, poetul se poate transpune chiar în lucrurile neînsuflețite, într'atât el se confundă cu ele încât: „El simte durerea lor mai acut de cât și-ar simți pe a sa proprie”

„Durerea
Ce o simt, n'o simt în mine
In inimă
In piept,
Cî'n picurii de ploaie care curge...
Și altoită pe ființa mea imensa lume
Cu toamna și cu seara ei
Mă doare... ca o rană...

(Melancolie, 92)

Din această concepție reiese un fel special de a vedea lumea. În natură ori ce lucru este simbolul unor posibilități nebănuite. Raporturi neașteptate se stabilesc între fapte, care în aparență par a nu avea nimic comun. Totul este o succesiune necesară, o înlănțuire fatală în care nimic nu se poate schimba și peste veacuri nesfârșite evenimentele — și răspund și se influențează. Stabilirea aceasta de raporturi surprinzătoare — dar posibile ne pune în mișcare imaginația. Lemnul din care a fost făcută crucea pe care a fost răstignit Isus își are originea în sămânța din mărul mâncat de Eva la ispita șarpelui.

Deasemenea aflăm aici o idee cultivată de decadenții francezi și în ultimul timp și la noi. Flori fine, flori rare cresc adesea în mocirlă: „Numai în locuri cu noroi în fund cresc nuferi”. În toate contrastele se ating. Fiecare lucru își primește forța de existență dela contrariul său. Acest procedeu așa de obișnuit în pictură, e foarte curent în acest volum și contribuie la reliefașarea sentimentelor și impresiilor.

„Ar înflori pe buza ta atâta vrajă,
De n'ai fi frămîntată
Sfânto,

De voluptatea ascunsă a păcatului”?

Sau:

„Ca un oretic stau pe gânduri și mă 'ntreb:

„De unde-și are raiul

Lumina? — Știu: îl luminează iadul

Cu flacările lui”. (Lumina raiului, 45)

Cu tot idealismul care impregnează aceste poezii, volumul se termină cu expresia unui sentiment deosebit de emoționant. E sentimentul de singurătate și de izolare în

care trebuie să trăim; imposibilitatea de-a cunoaște desti-
nul, ținta spre care ne îndreptăm.

„Pribeag cum sunt,
Mă simt azi cel mai singuratec suflet —
Și străbătut de avânt alerg, dar nu știu — unde”.

Ne-am ocupat până acum de fondul poeziei. Ceeace
formează însă valoarea operei de artă, ceea ce o face să
existe ca atare este forma. Prin formă numai trăiește o
operă. În timpul din urmă s'a ajuns chiar la exagerări în
această privință. Sunt atâtea poezii moderne unde fondul
nu e nimic, tot accentul a fost pus pe formă. **Poemele lu-
minii** au un fond, ceea ce face însă din ele o operă artis-
tică superioară este forma: O bogăție de imagini de-o
splendoare neîntrecută. Noțiunile cele mai abstracte le
îmbracă în imagini scânteietoare și le face sensibile prin
concretizare. Procedul cel mai întrebuintat pentru acea-
sta este comparația. Ea ajută așa de mult la redarea
plastică a ideilor și senzațiilor.

„Din strășina curat' a vecinicii
Cad clipele ca picurii de ploaie”.

Imaterialitatea lucrurilor o face sensibilă prin ima-
gini materiale ce cad sub simțurile noastre. Linistea de
mormânt e nontii reiese din ce ne așteptăm mai puțin,
din sensatii auditive:

„Atâta liniste-i în jur de-mi pare că aud

Cum se ishesc de geamuri razele de lună”. (Liniste, 28)

Lucrurile fugitive sunt prinse și redată în imagini
de-o rară valoare plastică, însă neașteptate și cu toate
acestea foarte juste:

„Spre munți trec nori cu ugerile pline
Și plouă... (Melancolie, 93)

Am vorbit de poezia Dlui Blaga spunând că are ele-
mente romantice că exprimă idei, dar am fi absolut in-
compleți dacă nu am arăta ce este cu adevărat nou în ea.
Dacă există unele idei scumpe romanticilor în această
poezie nu e mai puțin adevărat că forma în care au fost
turnate aceste sentimente și idei e atât de deosebită! Dl
Blaga a știut să profite de toate resursele pe care evolu-
ția poeziei din epoca romantică până azi le pune la dis-
poziția celor ce știu să se servească de ele. În deosebi se
simte că simbolismul a trecut și a lăsat posibilități noi de
creare. Iubirea de exemplu nu mai este exprimată în
tirade sforăitoare, ci apare ca ceva discret. Adeseori e
mai mult o sugestie care e cu atât mai mișcătoare cu cât
lasă mai multă libertate liberului joc al imaginației. Ată-

tea din poeziile acestui volum par a deschide orizonturi noi închipuirii noastre.

Acelaş lucru îl putem spune despre versul acestor poezii. Şi aici autorul a ştiut să se folosească admirabil de tot ceea ce reforma versului de către simbolişti a lăsat ca mijloc nou şi incomparabil pentru exprimarea sensibilităţii moderne. Vreau să spun: versul alb şi versul liber. Acest vers are posibilităţi de realizare nebănuită. El se mlădiază — urmează gândirea şi sentimentele în toate şerpuirile lor şi în drumul lui le îmbodobeşte cu toate nuanţele multicolore ale imaginilor de-o rară splendoare. Cu toate că versul liber şi alb a câştigat enorm în fluiditate el n'a pierdut nimic din forţa lui. În atâta poezii el dă impresia de ceva puternic — de ceva săpat în marmoră. Versul cade greu cu ritmul său abrupt, uneori, tăiat brusc, dar foarte regulat din punct de vedere al accentului. E un vers admirabil adaptat imaginii pe care o îmbracă şi o reliefează. E un ritm personal şi foarte abil alcătuit. Aceasta e o dovadă că versul modern e un instrument din cele mai suple şi că sforţările atâtor poeţi pentru a-l forma n'au rămas zadarnice.

Sabin Veselie

BCU Cluj / Central University Library Cluj

STROPI DIN CASCADA VIETII...

Unde este iubire, nu mai încapе gelozia. Aceasta este dovada că amorul nu e iubire.

*

Arta seamănă cu eternitatea: ea este timp oprit...

*

Frumosul e singura formă a adevărului, iar binele e singurul lui cuprins.

*

Istoria e viaţa cea mai vie. Ea este creaţia celor mai pure suflete.

*

Creştinismul a dat omului, ceea ce n'avea înainte de cădere: sfinţenia.

*

Eroismul este ajungerea la transcendenţă; sfinţenia este oprirea în ea.

*

Farmecul artei stă în ceea ce sugerează.

GH. MOŢIU.

RITMUL COLINDELOR ROMÂNEȘTI

Colindele, așa numite „cântece de Crăciun”, se găsesc la mai multe popoare. Toate au ritmul lent, quasi bisericesc, cu caracter duios. Unicul, doar, în lume este poporul românesc, care, pe lângă colindele cu ritm lent și conținut duios, — are și colinde cu ritm vioi și sălăreț. Colindele se execută astfel, că după ce se cântă cea duioasă cu ritm lent, urmează ca încheiere o colindă veselă cu ritm vioi și sălăreț, particularitate foarte prețioasă a colindelor noastre.

O și mai prețioasă particularitate a colindelor populare este variațiunea ritmului. Nu numai că o colindă se deosebește de alta prin ritmul variat, ci în aceeași colindă se găsesc diferiți timpi, diferite măsuri, fără să sufere prin aceasta structura ritmică și linia melodică. Dincontră, ritmul este curgător și plin de forme, melodia mai frumoasă și mai atrăgătoare.

Județul Arad abundă în astfel de colinde. Mai jos public două colinde imediale; prima din jurul Hălmașului, a doua din jurul Ineu-hi. În special este foarte interesantă cea din finutul Hălmașului, finut la care mi-a atras atențiunea dl profesor Tr. Mager, care în vara anului 1936 mi-a stat într'ajutor la culegerea textelor folcloristice.

În colinda „Zace-un iudov rău beteag” găsim trei feluri de măsuri. Prima măsură este de $\frac{4}{8}$, a doua de $\frac{6}{8}$, refrenul plasat în mijlocul colindei de $\frac{8}{8}$, apoi o măsură de $\frac{4}{8}$ și una de $\frac{6}{8}$. Pe lângă variațiunea atât de bogată de timpi și măsuri, ritmul colindei este plăcut și curgător, melodia frumoasă și atrăgătoare.

În colinda „Pe răzor de vie” găsim două feluri de măsuri. După prima măsură de $\frac{4}{8}$ urmează totdeauna trei măsuri de $\frac{3}{8}$. Melodia-i pînă de farmec, ritmul curgător și picnut, deși măsurile $\frac{4}{8}$ și $\frac{3}{8}$ nu prea au însușiri comune și înrudite.

Sunt de fermă convingere, că particularitatea cea mai interesantă și valoroasă a colindelor noastre este această polimetrie logică și făcută cu oarecare sistem și chibzuință.

Ingrămădirea diferiților timpi și măsuri fără nici un sistem și logică muzicală face colinda greoaie, scoate din ea farmecul originalității, ritmul schiopătează și prin prea multă iregularitate ritmică melodia se perde.

De-altcun foarte multe cazuri de polimetrie forțată se pot reduce la lipsa de talent muzical a informatorului, care cântă bucată greșit.

La informatorii, cari sunt muzicanți excelenți și talentați, polimetri am găsit-o totdeauna logic întrebuițată, și chiar de multe ori cu deosebit spirit de invențiune.

Zece-un jidov rău beteag

I.

Andantino

Za-ce un ji- dov rău be- teag
D'ai Ler Doam ne Ler za ce de trei-
zeci de a- ni

Zace-un jidov rău beteag,
Zace de treizeci de ani.
Nime'n lume nu'l scula,
Numai Domnul îl putea.

Domnul sfânt din grai grăia:
— „Tu iești, jidov, rău beteag,
Zaci în pat de treizeci de-ani.
Cin' pe tine te-o scula,
Tu l'acela ce i da?”

— „Nu știu zău ce nu i-aș da!
De i-aș buți cu bani mărunți
și trei care de comoară”.

— „Ieu pe tine te-oi scula,
și un lucru tu ni i da:
Ieu mă duc spre răsărit,
Tu să spui: spre scăpătat...”

Jidovii dac' auzeau,
Toți ca norii s'adunau,
și pe jidov d'isputeau:

„Tu-ai fost, jidov, rău beteag,
ș'ai zăcut treizeci de ani.
Cin' pe tine te-a sculat,
ș'acela 'ncolro-a plecat??”

— „Ieu vă spun, pe scăpătat,
Dar spre răsărit a dal”.

Jidovii dac'auzeau,
Toți ca dracii se strângeau,
După Domnul se duceau,
și pe Domnu' îl ajungeau,
Mânăn pept lui i-o puneau,
și napoi îl întorceau:

— „Haida hai, că nu mă trag,
Dar pe cine am sculat,
să rămână blăstămat.
Ziua boalele'l bolească,
Noaptea rănile-i tot crească
Sângele să'l năpădească”.

Pe răzor de vie

II.

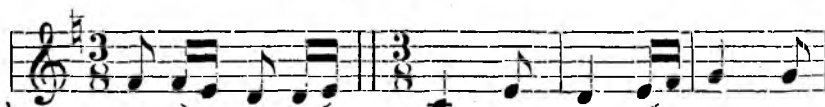
Allegretto

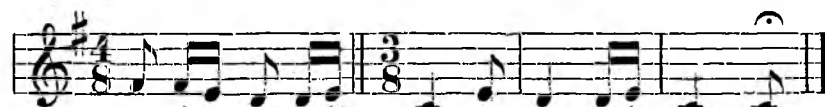
Pe ră - zor de vi - e „Dom - nul no - stru“.

Pe ră - zor de vi - e cin' să vi - e

Vi - ne Sânt I - lie „Dom - nul no - stru“

Cu I - sus Chri - stos în or - tă - ci - e

Pe răzor de vie „Domnul nostru”

Pe răzor de vie cin'să vie?

Vine sânt-Ilie „Domnul nostru”

cu Isus Christos în ortăcie.

Jidovi cu păcate „Domnul nostru”

s'adunar' acolo pe 'nserate,

Pe Domn să'l răpească „Domnul nostru”

și pe cruce' să nu'l răstignească.

Când văzu păgânii „Domnul nostru”
Ilie cu foc ș'umplu plămânii.
— „Frică să nu-ți fie „Domnul nostru”
Până lângă tine-i Sânt-Ilie”.

Ș'apoi se răstește „Domnul nostru”
și cu trăzent num' un pîe trăznește.

Fug păgânii'n vie „Domnul nostru”
Dar pe toți îi arde Sânt-Ilie.

Numai unul scapă „Domnul nostru”
Numai Iuda scapă cu viață.

Că s'ascuns în vie „Domnul nostru”
și-a scăpat de-a sfântului mânia.

STROFI DIN CASCADA VIETII...

BCU Cluj / Central University Library Cluj
Misticismul este partea cea mai adâncă a spiritualului.

*

Lubirca este virtutea cea mai perfectă; — e cea mai plină de
sfințenie.

*

Suferința cucerește cele mai frumoase părți ale sufletului. De
aceea în adevărata operă se văd liniile suferinței...

*

Conștiința e centrul sufletului, fiindcă numai ea îi poate da
orizont...

*

Oamenii prin artă, nu închid sufletul în lume ci îl eliberează din
timp.

*

Artă este viață: Toate popoarele renasc prin ea.

*

Artă este dragostea lui Dumnezeu. pentru lume, descoperită sufle-
tului omenesc...

*

Dimensiunile și legile lumii sunt gesturile lui Dumnezeu.

GH. MOȚIU

NOTE FUGARE DESPRE COLINDE

Pentru a cunoaște patrimoniul sufletesc al unui popor, trebuie să cunoaștem cât mai bine tot ceea ce genul său a produs.

Una dintre producțiile geniului popular, care are o importanță covârșitoare în descifrarea acestui patrimoniu sufletesc, este datina.

În expunerea noastră vom stăruî îndeosebi asupra datinelor ce se leagă de sărbătorile de iarnă, cari prin mulțimea ritualurilor, a obiceiurilor și superstițiilor, prezintă tot atâtea reminiscențe dintr'o îndepărtată epocă precreștină.

O sumă de analogii atât în ce privește data fixată pentru sărbători, cât și ceremoniile, solemnitățile și datinile ce se leagă de ele, pledează pentru o derivare a sărbătorilor creștine ale Crăciunului, Anului Nou și a Bobotezei dintr'un ciclu de sărbători păgâne. Motive din datinile sărbătorilor noastre de iarnă le regăsim între cele ale sărbătorilor din lumea greco-romană, cari se serbau cam la aceeași perioadă a iernii cu singura deosebire că durata perioadei la Romani era mai lungă. Așa Brunalia la Romani, contaminate cu Dionisiacele rustice din orientul grecesc, începeau la 21 Nov. și durau până la 17 Dec., când începeau sărbătorile închinatе morților- Saturnalia, Larentalia și Compitalia, și sfârșind cu Calendele lui Ianuar. Între aceste sărbători se impusese chiar de la începutul erei creștine, sărbătoarea Zeului Soare Mithra, cult adus din Asia și răspândit în scurtă vreme în întreg Imperiul Roman. Ceeace e important de știut e că toate sărbătorile ciclului păgân au fost ținute și de Românii din Dacia și întreg Sud-Estul european. Avem mărturii ce nu se pot pune la îndoială, despre popularitatea Saturnaliilor și a Calendelor lui Ianuar, fără a mai vorbi despre sărbătoarea dela 25. Dec. a lui Mithra, a cărui cult ajunsese în Dacia la o înflorire uimitoare.

Ar depăși cadrul acestui scurt cuvânt introductiv enumerarea tuturor motivelor analoage, comune atât ciclului păgân cât și celui creștin, cari, pe lângă coincidența calendaristică, pledează pentru o conexiune între aceste două cicluri de sărbători. Înșirăm doar câteva dintre aceste analogii. De ex.:

Motive saturnalice la Crăciun: ospete bogate, tăierea

quasi jertfă a porcului (Ignatul corespunde cu începutul Saturnalelor), schimbul de daruri, alegerea unei căpetenii (vătaf, jude) ca conducător al cetei de colindători — vagă reminiscență a alegerii regelui Saturnaliilor.

Din Calendele lui Ianuar socotim că ajunge să pomenim numai obiceiul urărilor și datina colindatului.

Ar fi să judecăm prea strâmt dacă am atribui datinele ciclului creștin exclusiv sursei greco-romane din care se dovedește că unele au fost absorbite, fie că e vorba de împrumut direct, substituie ori numai simplă contaminare. Rădăcinile lor însă pot să ducă în straturi și mai adânci decât pătura antichității, straturi cari din lipsa dovezilor palpabile rămân încă nedescoperite cercetătorului.

Pentru reprezentarea sistematică a tuturor datinilor legate de sărbătorile de iarnă, desprindem din complexul lor numai colindele, urmând ca în viitor să stăruim asupra altora.

Programul nostru l-am alcătuit exclusiv din colinde, cari sunt în acelaș timp și creațiile cele mai subtile ale poporului, creații de o valoare atât folklorică, cât și artistică nelăgăduită.

Colinda, (i se mai zice și colind, corindă) ca și întreaga producție poetică populară, nu cunoaște construcția strofică. Textele se compun din rânduri izometrice de câte opt sau 6 silabe, cari formează perechi cu accentul totdeauna pe prima silabă. Metrica populară nu respectă prozodia. Avem cazuri când una și aceeași silabă e când accentuată, când neaccentuată. Ultima silabă întotdeauna neaccentuată a versului poate să și lipsească, fiind înlocuită prin o silabă auxiliară întregitoare ca: **le, re** sau **u**. Ca de ex.:

In leagăn cine-i culcat(u)?
Ii culcat un fiuț sfânt(u)
Cu maică-sa lângă el(u).
Maica lucru ce-l lucra(re)?
Guler fiului cosea(re)...

Refrenul adesea cuprinzând misteriosul cuvânt **ler**, pare a fi un atribut nelipsit colindei, deși nu cel mai sigur criteriu de separare a colindelor de cântecele de stea. Ultimele par a fi de origină cultă, cu influențe apusene atât în text cât și în melodie; probabil răspândite la sate de preoți și învățători. O separare a lor de colinde e dificilă.

Despre conținutul textelor de colinde ar fi multe de spus. Din capul locului se desprind două categorii: colinde cu subiect religios și cu subiect profan. Această împărțire n'are, însă, nici un folos practic. Conținutul epic al colindelor este împrumutat fie Noului Testament sau unei mitologii creștine, fie unor teme de mare interes

folkloric, al căror studiu, dacă s'ar face, ar da în vileag, poate, obârșia lor. Iată câteva motive dintre cele mai frecvente: Judecata din urmă, Vinderea lui Cristos, Răstignirea lui Cristos, Maica Domnului și pruncul, Sfântul Petru și Raiul, Sfântul Ilie și readucerea soarelui din iad și o sumă de legende. Mai departe: Voinicul ce prinde leul, Fala în leagăn de coarne de cerb, precum și alte motive voinicești.

Ca și la celelalte genuri de muzică populară, melodiile nu sunt legate de un anumit text, ci diferite texte se pot cânta pe aceeași melodie. Nu putem stărui asupra analizei muzicale a melodiilor. E deajuns să se știe că melodiile de colinde ne surprind prin felurimea formulelor ritmice, varietatea formelor morfologice, a scărilor ce stau la baza structurii arhitectonice, scări cari nu sunt întotdeauna minorul și majorul obișnuit.

Ca încheiere, voiu releva faptul că în expunerea noastră ne-am folosit și de material folkloristic din județul Arad, cules de elevii noștri, atât pentru a accentua, chiar și numai elevilor noștri, valoarea tezaurului folkloric și a stimula colecționarea lui, cât și pentru a căuta, prin preocuparea permanentă de viața satului și cultivarea localis-

Dr. Caius Lepa

BCU Cluj / Central University Library Cluj

STROPI DIN CASCADA VIETII...

Arta este înfrumșețarea lumii, de către suflet.

*

Limitele sunt în artă; limitele artei sunt în viață...

*

Arta este creația suferinței; numai suferința fixează valoarea în vreme...

*

După cădere, numai prin suferință am păstrat contactul cu Dumnezeu. Căci suferința este conștiința căderii.

*

In lume, totul depinde de dimensiuni; în viață, — de sentimente. Ele țin echilibrul existențelor...

*

Nu putem ști cât trebuie să admirăm, fiindcă nu putem cunoaște cât trebuie.

GH. MOTIU

EFTIMIE MURGU

Cel mai de seamă erou al Banatului, a fost Eftimie Murgu. El a lăsat o pagină de glorie, după cum ne spune Gh. Barițiu, fiindcă făcea parte dintre acei tineri dela începutul secolului al XIX-lea, cari au dat directive însemnate victiei românești alături de D. Bojincă, P. Vasiciu și alții.

Viața și faptele lui Eftimie Murgu sunt temelia ideii de românism și bănățenism în granița românească a Banatului. A ținut trează conștiința națională și i-a adunat la un loc pe toți falnicii români ai graniței.

S'a născut la anul 1805, în Rudăria, în comuna frunțașă din Almaș, care ne-a dat pe cei mai reprezentativi luptători din trecutul nostru românesc din Banat. Tatăl lui Eftimie Murgu a fost căpitanul Simu din regimentul banatic Nr. 13, iar mama sa Cumbria născută Pungilă. Primele clase primare le face la Bozovici, apoi la Segheșin continuă învățătura, iar Universitatea o termină la Budapesta, obținând titlul de doctor în drept și filosofie. A fost jurist la tabla ungurească din Budapesta. Inarmat cu cunoștințe temeinice, se distinge în lupta ce o duce cu accia, cari contestau drepturile romanității și latinității noastre. Scrie o broșură în limba germană, cu mult temelu istoric și limbistic susținând drepturile neamului românesc. A colaborat la publicațiile lui Karkaleki. A ocupat postul de profesor de filosofie la Academia Principelui Mihail Sturza din Moldova, la Iași, în 1834. A uit pe colegii săi prin știința deosebită ce o poseda, a entuziasmat pe elevii, cari-l ascultau cu multă dragoste, ca pe cel mai bun părinte al lor. Mai târziu trebuie ca să părăsească Iașul, venind la București. Aci ține lecții de filosofie și are de elevi pe Nicolae Bălcescu și Filipescu; la 16 August 1837 a fost numit profesor la colegiul Sf. Sava, de logică și drept roman.

Eftimie Murgu simți. că Franța, Anglia sunt contra Rușilor și a intrat în legături prietenesti cu tinerii Câmpineanu, frații Golesti, Rosetti, C. Filipescu, Mănescu, etc. Urzind un complot contra domnitorului de atunci al Munteniei (1840), Eftimie Murgu fiind cetățean străin a fost trimis peste hotare în Banat. Murgu se reîntoarce în locul mult dorit în Lugoj. Aci începe o luptă aprigă pen-

tru emanciparea bisericii ortodoxe române din mâinile Sârbilor — în acelaș timp propovăduiește cu mult entuziasm și libertatea națională.

Ideile ce le nutrea Eftimie Murgu, erau ca toți Românii să fie uniți într'un stat național. Preotul Ioan Bli-dariu din Gavojdia l-a trădat. Eftimie Murgu a fost arestat, confiscându-i-se toate scrisorile ce le-au aflat la el, a fost închis în Pesta, iar în 27 Aprilie 1846, s'a început procesul înaintea tablei regești, dar el nu se recunoaște de supus al statului maghiar și numai înaintea împăratului Austriei se apără. A stat închis până la 15 Martie 1848, când împreună cu Tancici se eliberă.

E semnificativă descrierea ce ne-a lăsat-o subprefec-tul Jakabffy din Lugoj, din timpul acela, despre Eftimie Murgu:

„Eftimie Murgu, român de origine, avocat zelos, cu câțiva ani înainte a fost expulsat din București pentru răscoală, ca supus austriac a fost trimis peste hotare, tri-bunalul Majestății Sale Regelui l-a mântuit, cu toate că el nu-i de aci; el însă n'a plecat ci și-a pus toate puterile să intre în legături strănse cu pătura de jos a poporului, câștigându-și o seamă de prieteni, — a lucrat deosebit de isteț, astfel, că popularitatea lui a crescut din zi în zi tot mai mult. Acest bărbat a înconjurat societatea mai de seamă, societatea care nu era românească, înconjură stră-zile mai populate ale orașului și zilnic primia trimiși din diferite sate, iar purtarea ca a început să fie tot mai bă-nuitoare, apoi s'a dovedit, că i-a îndemnat pe iobagi să se răscoale contra celor bogați. A fost surprins și toate scri-sorile sale, au fost confiscate, din citirea lor, s'a putut vedea pericolul cel mare, ce ne amenința, ieșind astfel planurile sale la lumina zilei, iar mai târziu din autori-zatie mai înaltă, ca trădător de patrie, a fost închis. Acum planurile lui Murgu sunt pe deplin cunoscute, cu-noaștem intențiunea ce-o avea, ca să separe Banatul de Ungaria și să-l unească definitiv cu Ardealul, Moldova și Tara-Românească”...

Tineretul entuziasmat de lupta sfântă pe care a dus-o, cu mare triumf l-a purtat pe străzile Budapestei, recunos-cându-l întru toate pe marce apostol al' libertății și al naționalismului integral.

Dupăce scăpase din temniță Cipariu scrisese lui Efti-mie Murgu și-l invită la adunarea dela Blaj, iar Simion Bărnuțiu avea intențiunea, după o înțelegere avută cu Românii din Sibiu și cei din Brașov, „**să-l pună president al adunării naționale din Blaj pe Eftimie Murgu, marti-rul bănățean, de curând ieșit din temnița ungurească din Pesta**”, și aceasta ca un omagiu adus marelui luptător național din Banat. Bănățenii s'au adunat în aceeași zi 3/15 Mai 1848 la Lugoj, în sala prefecturii, unde erau adu-

nați peste 1000 de delegați. Adunarea a fost prezidată de Basiliu (Vasile) de Fogarassy, aci se aflau Axente Bojincă și Eftimie Murgu, dimpreună cu toți fruntașii vieții din Banat. Românii bănățeni nu puteau uita proclamația plină de ipocrizie a Sârbilor din Carloviț, nu puteau uita nici înjosirile ce ni le aduceau Sârbii.

Cuvintele lui Gh. Barițiu sunt pline de înțelepciune: „Calomnitatea cea mare simțită de românii gr. răsăriteni mai vărtos din Comitatele Banatului, erau jugul impus lor de cătră episcopul sârbesc în toate înțelesurile, adică piedicele foarte grele, câte li se lungea din acea parte în calea culturai lor naționale”. Toți Românii de bine din Banat lucrau „pentru trebile religioase ale Românilor din Ungaria și dezrobirea ierarhică”. Intreaga Istorie a Românilor din Banat, e străbătută de lupta dârză a elementului românesc contra slavismului cutropitor de credință și neam. Eftimie Murgu a fost cel mai mare dușman al Sârbilor și al Rușilor, a luptat din răspuțeri pentru emanciparea bisericii române de sub jugul sârbesc, de aceea Sârbii l-au urât de moarte.

Figura de luptător naționalist a lui Eftimie Murgu a devenit legendară în Banat. Atunci când sosește în Lugoj, e primit cu salve de treascuri, în sunetul muzicai, e purtat în tot orașul. Românii au dezliămat caii dela trăsura și tinerii i-au tras-o. Primarul de atunci al Lugojului Constantin Udria, patronatorul libertății, l-a primit și ospătat în casa sa. Aci s'a sfătuit câteva săptămâni cu fruntașii Românilor din Banat. Eftimie Murgu a pregătit conștiința națională pentru ziua măreacă dela Lugoj, pentru marea adunare națională, ce s'a ținut pe câmpul liber sub dealul viilor, câmpie care azi poartă numele de „Câmpia Libertății”. S'a lansat și o proclamație, mai bine zis „convocatorul”, cu consimțământul Ungurilor. Aceasta sună astfel: „Fraților români bănățeni! Țara noastră se află în primejdie. Servienii din vecina țară a Slayonici răscolindu-se asupra Ungariei să sumetesc a socoti țara noastră a Banatului ca o țară slavo-nă sârbească. Întru aceasta nerușinată a lor semeție vedem noi cum acești revoluționari servieni încearcă a aduce în ispită poporul acestei țări. Prin niște oameni din viața lor ce din Serbia furișindu-se în țara noastră se află aici-colo rătăcind, au făcut și fac tulburări pe marginile țării de cătră Dunăre și Tisa. Și în loc de a se astâmpăra încă și mai departe caută a face rău în țara noastră.

Datorința chemându-ne a ne apăra împotriva acestor revoluționari am găsit de cuviință a ne aduna în orașul Lugoj spre a ne sfătui împreună despre mijloacele trebuitoare pentru asigurarea țării împotriva acestor revoluționari. Pentru aceea, dar alerg a chema pe toate comunitățile și pe toți patrioții acestei țări a Banatului, să aibe

dragoste a veni spreă ne sfătui cu toții în treaba această. Ziua adunării o hotărâm pe 27/15 Iunie 1848. Datu-s'a în Lugoj în 17 Iunie 1848. Eftimie Murgu”.

La această adunare participă peste 12 mii de oameni, Eftimie Murgu a fost ales președinte, iar Aloisiu Vlad de secretar. E. Murgu a vorbit scurt dar înflăcărat. A accentuat integritatea țării, pericolul ce amenință țara și datoria de a o apăra. S'au aprobat următoarele puncte: 1. Înarmarea poporului român din Banat, să se facă după putință în răstimp de 6 zile pentru defensivă, iar după ce va fi poporul înarmat de stat să pășească în ofensivă. 2. Armele confiscate de cătră oficianții-de Stat să se redea poporului. 3. Să se aleagă căpitan suprem Eftimie Murgu, însă „via petitionis”. 4. Episcopii actuali bănățeni să fie supuși căpitanului suprem. 5. Naționalitate pe seama Românilor. 6. Introducerea limbei române în toate dicasteriile Banatului. 7. Poporul depune jurământul pentru frățietate, patrie, și pentru „naționalitatea română”. 8. Adunarea numește de vicar episcopesc pe protopopul Petrovici Stoichescu în Lipova pentru Timișoara, iar pe Ignăție Vuia din Orăvița pentru Vârșăț. După această memorabilă adunare s'a făcut raport cătră ministerul din Budapesta, subscris de E. Murgu și Aloisiu Vladu. Eftimie Murgu a fost ales apoi deputat în 3 cercuri electorale: Lugoj, Făget, Oravița, rămânând în cercul Lugoj. Planurile lui E. Murgu mai târziu au fost zădărnice, în 1849 Austria cu ajutorul Rusiei triumfă, iar la dicta din Debrețin 1849 se hotărăște detronarea Habsburgilor, hotărârea a fost subscrisă și de Eftimie Murgu, pentru această a fost condamnat la moarte de Haynau, n'a fost prins și este spânzurat în efigie, iar mai târziu grațiat.

Ultimii ani ai lui Eftimie Murgu au fost plini de mâhnire și retragere, pricinuiți în parte și de ideologia sa atât de consecventă. A murit în 12 Mai 1870 în Budapesta, după o viață plină de zbucium, după o luptă eroică pentru apărarea glei bănățenești. Osemintele lui au fost aduse în 1932 în Lugojul lui mult iubit și așezate în cimitirul ortodox român, în acel Pantheon minunat al Banatului, unde-și dorm somnul lor de veci, atâția eroi ai vieții culturale și politice din Banat.

C. Rudneanu

DARE DE SEAMĂ

*d despre activitatea F. S. C. A.
pe anul 1936.*

„Federația Societăților Culturale” din Arad a desfășurat în cursul anului trecut o activitate din cele mai rodnice după cum se poate vedea din expunerea de mai jos a realizărilor fiecărei societăți culturale federalizate.

I. Asociația culturală „Astra”, desp. Arad:

1. A înființat în 1936, 10 cercuri culturale noi, care își desfășoară activitatea în conformitate cu programul stabilit de despărțământul nostru.

2. A organizat în județ 35 conferințe culturale.

3. În colaborare cu soc. cult. „Concordia” a donat 6 biblioteci model compuse din câte 300 volume compactate, comunelor: Aradul Nou-Colonie, Zimbru, Pleșcuța, Petriș, Vărădia, Tisa.

4. A renovat mormintele prof. Al. Gavra, Gustav Augustini, iar lui M. V. Stănescu i-a pus o cruce de marmoră la căpătâiu, mormântul fiind aflat într-o completă paragină.

5. A organizat la Palatul Cultural din Arad începând din Dec. 1935, în fiecare Duminică aproape, câte o conferință pentru publicul din oraș.

6. A sprijinit cu premii școlile țărănești din diferite comune ale județului.

7. A organizat programa analitică a unei școale țărănești model, care nu s-a putut pune încă în aplicare din lipsa de fonduri.

II. Institutul Social Banat-Crișana

1. A dat concurs echipelor studențești din Sâmbăteni, Vârfuri și Cuveșdia.

2. A organizat expoziția echipelor studențești din Sâmbăteni și Fibiș.

3. A început prelucrarea materialului monografic adunat în Sâmbăteni și ținutul Halmagiului.

4. În curând va organiza un ciclu de comunicări cu scopul de a face cunoscute constatările la care au ajuns monografiștii din Sâmbăteni.

III. Ateneul Popular Arădan:

1. A avut în grija sa redactarea revistei „Hotarul”.

IV. Societatea Culturală „Concordia”:

1. A pus la dispoziția „Astreii” 6 biblioteci populare.

2. A dat o subvenție de 5000 lei pentru tipărirea folklorului muzical, cules de dl dr. Emil Monția.

În afară de cele arătate mai sus, „Federația” a dat subvenții pentru tipărirea unor colinzi din jud. Arad și pentru aranjarea unei reprezentări teatrale în seara de 1 Dec. 1936.

Natural toate aceste realizări necesitau cheltuieli serioase și adesea „Societățile culturale federalizate” au avut de luptat cu greutate materiale însemnate. Grație însă înțelegerii unor instituții ele au putut face față necesităților mai urgente. Astfel în anul 1936 „Federația” a primit următoarele subvenții:

1. De la Prefectura jud. Arad	— — —	50.000 lei
2. De la Primăria municipiului Arad	—	10.000 lei
3. De la Camera de Muncă Arad	— —	25.000 lei

Total: 85.000 lei

Din această sumă „Federația” a cheltuit cu tipărirea revistei „Hotarul” suma de 56.500 lei, rămânând astfel pentru activitatea „Societăților culturale federalizate” 28.500 lei. Sacrificiul ce l-a făcut federația noastră pentru asigurarea apariției revistei „Hotarul” se justifică prin necesitatea de-a avea în orașul nostru, unde apar atâtea publicațiuni străine, o publicațiune românească menită să înfățișeze toată seria preocupărilor noastre de ordin cultural.

Pentru anul în curs „Federația” are în programul său următoarele deziderate:

1. Intocmirea unui ghid al orașului Arad și al împrejurimilor.
2. Colectiionarea folklorului din jud. Arad.
3. Organizarea unui congres cultural cu scopul de-a stabili problemele de importanță capitală pentru viața culturală din această regiune.

4. Imbunătățirea continuă și apariția regulată a revistei „Hotarul”.

Evident, acest program va putea fi realizat numai în cazul când societățile culturale vor primi sprijinul necesar de la autoritățile publice. Cunoscută fiind înțelegerea și râvna de care acești factori au dat totdeauna dovadă când a fost vorba de-a sprijini progresul cultural al acestui ținut, nu ne îndoiim nici un moment că și pentru viitor vor face tot posibilul ca această mișcare să nu stagneze.

CAD FULGII...

Pânzele norilor au micit cerul
Aducându-l mai aproape de pământ.
Ingeri albi vin cu Leru! Leru!
Lângă vatra cu Isus cel Sfânt.

Binecuvântă Cerul în ninsul fulgului
(Fulgului din palme suflatul mi-l deschisei)
Cu palmele-mi întinse suflatul mi-l deschisei
Albă de nea-i haina Copilului
Sub care se ivesc boboci de ghiocei.

Marcel Olinescu.

CĂRȚI

Eugen Lovinescu: „Diana”, roman. Editura Socec, Buc.

Ultima parte a romanului „Bizu” a fost scrisă în cartea recent apărută, pe care autorul a intitulat-o „Diana”. Între cele două — început și sfârșit — d. E. Lovinescu ne-a dat „Firu'n patru”; capitol bogat în stăpânire de frază și gând, despre care am scris la timp în paginile revistei noastre.

Acțiunea ultimei părți, după ce se împletește „sadovenian” undeva prin nordul Moldovei (— nu amintim numele târgului, de rușinea în care l'a aruncat decizia pripită a unui soiu de intelectual —) continuă în chiar capitala țării, centrul tuturor pasiunilor omenești.

Aci, Bizu, eroul principal al întinsului roman scris de d. Lovinescu, nădăjduște într-o altoire a spiritului și crede c'ar putea înflori iubirea, așa cum numai din cărți o știe lumea de azi. Nădejdiile și credințele trebuiau să-i fie înfrânte — Bizu e doar un ecou al altor vremuri — și în timp ce în București un suflet de femeie continuă să se niveleze asemeni tuturor, singur Bizu reușește să se deslege din barca celor sortiți să ancoreze pe-un ținut sortit inecării sufletelor în beznă.

Acțiunea romanului dlui E. Lovinescu se deapănă fără surprize și mai ales fără violențe de stil. Era și natural ca criticul de ieri să desconsidere însăși baza literaturii clasice: buna cuviință.

Punând punct ultimei fraze din romanul scris în ultimii ani și în paginile cărui ni se dă dese prilejuri de recunoașterea autorului, d. Lovinescu se poate mândri cu aportul de veritabilă cultură literară, care a împodobit acești ani, grei pentru literatură.

E. Ar. Zaharia: „Marafon”, versuri. Editura „Bucovina”, Buc.

Cărțile de versuri apar tot mai rar, iar cele și bune, abia de se mai întâlnesc. În afară de câteva volume, editate de Fundațiile Regale și de cele două ultime volume ale poetului Gregorian, cartea de versuri trebuie căutată cu mare atenție. În unul din numerile noastre trecute am vorbit de-o carte bună — versurile tânărului poet George Petcu — și acum ni se dă prilejul amintirii unei alte cărți — tot de versuri — a dlui E. Ar. Zaharia, despre care aflăm că ar fi profesor pela Horodnicul de Sus (Rădăuți).

Cartea ne-a venit „mesagiu de lumină și cântec” și dela primele strofe ne-am putut da seama că autorul este și-un veritabil creator.

*„Am foiletonat pădurile svelle-ale visului pure
Cerurile și zeitățile mitologiei frivole le sărut,
Mărilor și astrele mi-au intrat în celule
Și vulcanii s'au răsculat în mărvntatele minții durut”.*

Este aci îndrăzneala pătrunderii unei mari întrebări și răstignirea ei într'o formă de muzică grea, asemeni unei simfonii smulse din sfere eterice.

*„Casă nouă ca un leagăn de vioară.
Lemnul mai sonor ca de lăută,
Când corbesc toți fungii sunetelor zboură
Prin lăcere casa de-o sărută.*

*„Lemnul e mai cald ca în amant.
Arii vechi, silvestre, reinvie,
Se trezesc în el halucinant
Ritmuri noi din vechea melodie”.*

(Muzicalitate)

O împletitură de cântec și lumină, un amestec de cuvinte vechi, puse pe o melodie nouă.

Și dacă trecem la finele poeziei „Cerb'i”, întâlnim versuri de-o frumuseță clară:

*„Dar când se 'ntâlnesc cu femei la isvor
Tot sângele aprig s'aprinde'n pădure
Și nu-i să-i despartă nici om, nici secure -
Așa's de profunde iubirile lor”.*

Dacă ne-am permite să spunem că aceeași idee, realizată într'o altă formă și pe alt tărâm, întâlnim la mult regretatul Iacobescu, poate am greși, iar poetul s'ar supăra.

Volumul „Marathon” putându-se numi un triumf literar, autorul își poate mângâia muza, mulțumindu-i de cecace a putut să-i inspire în noaptea când:

*„Noaptea s'a prelins ca o trenă de val.
In vârful brazilor imaginari lângă stele
(Se joacă piticii albaștri cu ele).
Un duh a trecut și cerul s'a înălțat pontifical”.*

(Nocturna)

a. n.

C. Tăutu: „Rolul contribuțiilor în viața Statului”

De o bucată de vreme, specialiștii în materie fiscală, s'au mobilizat întru demonstrarea și justificarea nevoilor Statului, cu scopul de a arăta contribuabililor, că toate birurile, toate impunerile, oricât de apăsătoare ar fi ele, sunt determinate de necesitățile absolute și din ce în ce mai mari ale acestuia.

Statul modern — spune dl. L. Duguit în „Traité de Droit Constitutionnel” — apare din ce în ce mai mult ca un grup de indivizi, lucrând de acord, sub direcția și controlul guvernanților la realizarea nevoilor morale și materiale ale participanților.

Cu alte cuvinte, Statul este o organizație politică înjghebată în interesul celor ce o alcătuiesc.

Viața socială, în evoluția ei, a impus Statului atribuțiuni din ce în ce mai însemnate și mai numeroase, atribuțiuni pe care nu și le poate duce la îndeplinire decât având la îndemână resurse materiale suficiente.

Aceste resurse materiale Statul și le va procura dela cei în interesul cărora există.

Acelora ce trebuie să contribuie la alimentarea visteriei Statului, — dl. C. Tăutu, Inspector general financiar, în cartea sa de curând apărută: „Rolul contribuțiilor în viața Statului”, având ca subtitlu: „Datoria contribuabililor și a funcționarilor fiscali”, — s'a străduit să le arate că „este o datorie de conștiință cetățenească” faptul de a contribui fără escabre la sarcinile publice, sau — pentru funcționarii fiscali — de a-și îndeplini fără prihană datoria lor, pentru ca existența și propășirea Statului să fie asigurate, spre binele tuturor.

Conștiința acestei datorii nu poate să existe decât cunoscând perfect care este rolul impozitelor în viața unui stat.

În expunerea sa, dl. Tăutu, pleacă dela explicarea elementelor de știință financiară și a chestiunilor de politică economică în legătură cu o bună gospodărire a Statului. Pentru a lămuri pe deplin rolul contribuțiilor în Stat și necesitatea de a fi plătite la timp, face o comparație între gospodăria Statului și cea particulară, arătând că numai „printr'o concepție nouă, de conștiință în îndeplinirea datoriei, de devotament față de Stat (care face jertfele cele mai multe pentru întreținerea aparatului său de funcționari) ne vom putea apropia de rezultatele pe care particularul le obține prin munca sa”.

Apoi, în capitolele în care vorbește despre: „buget”, „controlul bugetului”, „originea controlului finanțelor publice în România”, „înregistrarea contabilă în legătură cu controlul”, „controlul preventiv” și „unde se exercită controlul preventiv?”, caută să acapareze încrederea complectă a contribuabililor, că în legătură cu bugetul nu se poate face nici o fraudă cu banul public, tendința generală a guvernanților fiind „de a se întocmi bugetele pe bază de principii științifice, în așa fel încât să se facă mai ușor controlabilă executarea lor. ceeace, renet, denotă grijă de a se supraveghea de aproape întrebuințarea banului public”.

Astăzi, când toate ponoasele cad în spinarea Statului, când orice neajuns al cetățenilor se cere să fie rezolvat de către Stat, trebuie să ne pătrundem de adevărul că acesta nu-și va putea duce la îndeplinire multiplele-i sarcini, dacă contribuabilii nu-și vor face datoria plătiind conștiincios impozitele.

Și, natural, cu cât sarcinile Statului vor fi mai mari, cu atât și impozitele plătite de contribuabili se vor maiora. Dar — revenim — oricât de mari ar fi aceste impozite, nu trebuie să uităm, că ele se cheltuiesc numai în folosul obștesc, și rezultatele bune, chiar dacă nu sunt momentane, nu vor întârzia să apară.

Această lucrare este de un netăgăduit interes și de o reală valoare, ea umplând un gol resimțit, fiind unică în acest gen la noi în țară. Este un îndreptar asupra datoriilor ce au față de Stat atât contribuabilii, cât și funcționarii fiscali.

(r. g.)

În sfârșit a apărut, adevărat prea scumpă, traducerea Bibliei într-o românească bună în ediția Sfântului Sinod, după ce a Noului Testament s'a dat tot așa de bine de scriitorul Gala Galaction înainte cu câțiva ani. E îmbucurător de pildă a vedea rostită pe românește mărturisirea fiului risipitor: „Greșit-am împotriva cerului și împotriva ta” (de ce nu în întregime așa?), în vreme ce ne-am obișnuit cu fraza străină, în spiritul limbii ebraice: „Greșit-am la cer și înaintea ta”.

Și totuși câte cuvinte și fraze obscure rămân neschimbate fără să li se arate înțelesul lor adevărat, care îl au în uzul biblic al vorbirii. Astfel *iconomul nedreptății*, *mamonul nedreptății* din Luca cap. XVI. Încă la Xenophon citim: *cai nedrepti*, *selavi nedrepti* cu înțelesul uzului grecesc al vorbirii: cai și sclavi neadevărați. Cât de puțin potrivit e atributul *nedrept* la iconomul, care și-a înșelat mișește stăpânul, și cât de nepotrivit e la mamon sau avere, neavând averea voință de a fi nedreaptă! Explicarea veche (Bisping) că averea se câștigă prin nedreptate, e forțată. Și apoi fraza întreagă dela Luca cap. XVI, v. 9: „Faceți-vă prieteni din mamonul nedreptății”, ar putea să-i dea cuiva în gând, că Christos ar fi îndemnat la furt pentru a se folosi spre bine. Prin urmare în exemplele citate avem să înțelegem: iconomul neadevărat sau necinstit, și averile neadevărate în contrast cu cele sufletești, cari sunt bunurile adevărate.

Dar traducerea nici n'ar putea să lămurească toate cuvintele și frazele. Pentru aceasta sunt comentariile. Dar avem noi comentarii în românește? Avem abia la unele din cărțile Vechiului și Noului Testament, și nu la toate. Ele sunt tot în curs. În limbile apusene Biblia își are serii de comentarii. În limba germană își face apariția un comentariu la întreaga Biblie, cu aplicații la vremile de acum. Ce bine ne-ar face și nouă un astfel de comentariu, în românește! Cât de mult ne-ar lega sufletul de Scriptură!

Dar la noi e departe timpul ca profesorii de specialitate biblică să se mai angajeze la comentarii biblice în lipsă de sprijin, de organizare, de solidarizare, afară dacă ar interveni și aici Sfântul Sinod.

În aceste împrejurări, cu lipsă de comentarii, aceia cari doresc a se ocupa cu Biblia și a o înțelege și înțelegea cei cu chemarea de a da înțelegerea textului biblic, preotimea noastră, întrucât n'au posibilitatea de a recurge la comentarii în limbi străine trebuie să se ajute cu cunoașterea bună a legilor explicării biblice.

O cunoaștere bună a acestor legi dă ermeneutica biblică, recunoscută cea mai completă, a profesorului de Academie teologică din Arad, Dr. Iustin I. Suciu. Între altele ea lămurește o multime de exemple ale uzurilor biblice de vorbire.

În felul însă cum ne găsim azi, fără comentarii și fără călăuzirea ermeneuticii, suntem lipsiți de cheile înțelegerii cuvenite a celei mai necesare cărți a vieții, care este Sfânta Scriptură.

În lipsa comentariilor măcar ermeneutică!

Valoarea unei cărți se judecă după conținut și după felul cum autorul a știut să-și înșiruie ideile pentru rezolvarea fondului; adică după formă.

O lucrare poate cuprinde idei de seamă, dar dacă nu sunt tratate în așa mod încât să ne lumineze complect asupra celor ce avea de spus autorul, întreaga străduință pentru închiegarea acestui op este zadarnică.

A scrie o carte, o carte bună, nu este un lucru ușor. Cărțile științifice, în special, creiază o seamă de grele dificultăți de ordin formal. Pentru a înlătura aceste greutăți, sau pentru a le ușura, suntem nevoiți a aplica o metodă, care să satisfacă principiul economic: minimum de efort cu maximum de profit.

În general, fiecare intelectual (intelectual luat în sensul strict de producător de valori intelectuale) își are metoda sa de lucru.

Bună sau rea, dar o are.

Experiența, însă, își spune cuvântul în această materie cu toată autoritatea. Cei ce prin munca lor zi de zi s'au lovit de greutățile construirii unei cărți, au încercat, și de cele mai multe ori au reușit, să găsească o metodă, un sistem de lucru care să le ușureze străduințele.

Aceștia nu s'au mulțumit, însă, cu învățăturile ce le-au tras din îndelunga lor experiență, ci, din spirit de umanitarism, au căutat să informeze și pe cei ce aveau nevoie de atari sfaturi.

În limba română, lucrări de soiul acesta, care să ne arate cum trebuie să pornim la drum spre a realiza o bună carte de știință — cele literare depinzând numai de talent — sunt foarte puține.

Am putea pomeni „Anuarul” Universității din București, și cartea domnului Nicolae Badea Buzău, apărută în 1935: „Tehnica lucrărilor științifice”, care înseamnă o reușită încercare de a veni în ajutorul celor ce vor să știe cum trebuie scrisă o carte de știință.

Eruditul profesor Dr. Gh. N. Leon, dela Facultatea de Drept din Cluj, constatând lipsurile pe care le prezintă tezele de doctorat, s'a străduit, ca în volumul de curând apărut: „Cum se scrie o carte”, să dea lămuriri de felul cum trebuie concepută, scrisă și tipărită o carte științifică, în special o carte care tratează chestiuni de economie politică.

În partea introductivă face o clasificare a științelor, pentru a lămurii, pentru a determina, cuprinsul științelor economice.

După ce ne situaiază și ne restrânge câmpul științelor economice, în capitolul: „Cum se concepe o lucrare”, vorbește despre alegerea subiectului, despre bibliografie, despre felul cum se citește și se clasifică materialul, și despre metodele de prelucrare a materialului.

Toate afirmațiunile pe care le facem într-o lucrare trebuie dovedite, și, ca o condițiune *sine qua non*, trebuie să fie clare și simple.

O grije de căpetenie — spune Dl Gh. N. Leon — este aceea de a distinge ideile proprii de ideile altor autori.

În încheiere, ținând cont de faptul că o carte bună la citit este aceea scoasă în condițiuni tehnice excepționale, vorbește despre felul cum se tipărește o carte și de grija mare ce trebuie să o aibă autorul la corectarea greșelilor de tipar.

Cartea domnului profesor Leon este bine venită, și va fi cartea de căpătâiu a tuturor celor ce vor trata subiecte de economic politică.

R. GORGAN

INSIEMNĂRI

Note pe marginea celui de al 13-lea congres agricol

Actualul congres agricol a dat prilejul de a se spune o seamă de adevăruri, dureroase pentru cei ce s'nt românește, dar foarte necesare pentru a se trezi conștiințele la realitate.

Suveranul nostru, străjer veșnic atent la nevoile poporului său, a subliniat reaua îndrumare care o dau școlile agricole tinerelor vlăstare venite să se instruiască.

În loc să crească din acești tineri bravi agricultori, învățământul nostru agricol creiază biruocrați, care îngroașă numărul șomerilor intelectuali.

Această stare morbidă se constată, însă, nu numai în învățământul agricol, ci în toate școlile profesionale, transformate în licee, pentru a crea, nu muncitori destoinici, ci bacalaureați infumurați.

Poate că intenția guvernanților de a da o cultură generală tuturor cetățenilor statului este meritorie, nu, însă, și ducătoare la scop.

Căci din momentul în care prin cultura generală se creiază acea jenă pentru meseria cărora au fost destinați tinerii ce urmează cursurile unei școli profesionale, oricât de bună ar fi fost intenția ce stă la baza transformării acestora în licee, scopul nu a fost atins câtuși de puțin.

Suveranul nostru a subliniat tocmai această neconcordanță între scopul școalelor profesionale și îndrumarea de fapt pe care ele o dau.

Cuvintele M. S. Regelui sunt un apel către toți cetățenii de a munci alături de El pentru propășirea și buna stare a statului nostru.

NOTIE

— Marcel Olinescu, prietenul și colaboratorul nostru a scos de sub tipar volumul de poezie în versuri și linii *Eu*.

Asupra acestui volum vom reveni cu o recenzie mai amplă în numărul viitor.

— Biserica și școala, vechea revistă bisericească a eparhiei ortodoxe române a Aradului, a intrat în al 61-lea an al apariției sale. Apărută timid ca „organ al societății de lectură” a teologilor din Arad în 1869, „*Speranța*” s'a transformat în 1872 în „*Lumina*”, pentru că în 1877 să devină „*Biserica și Școala*”, oglindă a întregii vieți românești din Arad și împrejurimi, privită sub aspectul celor două coloane de bază ale românismului robii: biserica și școala.

Spiritualitatea redacțională a acestei reviste a fost susținută, între alte condeie, de mestesugari ai scrisului ca Vasile Mangra și Roman Ciorogariu.

Intrată în al 61-lea an al existenței, *Biserica și Școala* și-a asigurat direcția părintelui iconom stavrofor dr. Gh. Cuihandu emeritul istoric bisericesc cu lucrări premiate de Academia Română, conducătorul spiritual al „Ateneului popular” și d.stinsul nostru redactor.

Noua conducere a sexagenarei reviste arădane este mai mult decât simplul nume: este o autoritate și un program!

— Di. Maliu Bogoe, cunoscutul epigramist timișorean, ne-a lăsat la

redacție volumul său „Picături de venin” — „In loc de prefață” prietenul Bogoe își dedică următorul catren:

*„In viață am doar un păcat,
Ce cred că-l vede orișicine!
Pe când pe toți i-am criticat,
N-am îndrăznit nici când-pe
mine”*

Să ne ierte prietenul Bogoe dacă dînr'o firească polițete de gazdă bine crescută, nu îndrăznim să fim noi cei dintâi critici ai D-sale.

— Revista Institutului social Banat-Crișana din Timișoara, a apărut pe ultimul trimestru al anului 1936, cu un excelent cuprins de studii, însemnări și recenzii semnate de dñii: Dr. Groșoreanu, Ion Negru, prof. C. Stoicanescu, etc.

Despărțământul Arad al acestui institut de migăloase studii sociologice și statistice, a hotărât în recența sa adunare generală apariția unui buletin bianual cu acelaș caracter informativ.

Până la apariția primului număr și în răstimpul celor șase luni de neapariție „Hotarul”, revistă a „Federației societăților culturale din Arad” (F. S. C. A.) își pune cu plăcere coloanele la dispoziția tuturor membrilor institutului cari ar dori să facă anumite comunicări în legătură cu etnicul și statistica specifice Aradului și întregului ținut al Crișanei.

-- Drumul nostru, revistă bilunară pentru îndrumarea agriculturilor, apare în, al 7-lea an la București sub auspiciile camerelor de agricultură. Din cele trei numere ce ne-au fost trimise desprindem colaborarea activă a neobositului inspector general agricol N. Popescu, a cărui activitate creiatoare a lăsat urme adânci în brazda județului și în inimele agriculturilor arădani. O dovadă mai mult că „sămânța bună rodește peste tot”.

— Preocupări literare, revista societății „Prietenii istoriei literare” de sub conducerea distinsului profesor și cercetător Petre V. Haneș, continuă să apară la București în aceleași admirabile condițiuni redacționale și tehnice. Prețul abonamentului (100 lei anual pentru particulari, 50 lei pentru învățători, studenți și elevi) este inaccesibil numai acelor care vor să ignoreze nu „Preocupările literare” ci ori ce preocupare spirituală.

— Școala Vremii, revista pedagogică și culturală a asociației învățătorilor din județul Arad, este a treia publicație periodică ce apare în orașul nostru alături de „Hota-

rul” și „Biserica și Școala”. — Cândva vom reveni mai pe larg asupra acestei modesteste dar foarte serioase reviste de specialitate, care numără printre redactorii ei oameni ca E. Spinanțiu și I. Blăgăilă, învățători ce fac cinste școlii românești.

— Cine vrea să citească niște pagini de pioasă și eroică înălțare sufletească isvorită din suflete neîncațușate — și chenarite de simplitate emoționantă prin sinceritatea ei sobră, să cumpere numărul festiv (Ianuarie—Februarie 1937) din Cuvântul Studențesc anul XII, 1—4, închinat lui Ion Moja și Vasile Marin.

— Comitetul de redacție al revistei „Hotarul” își ține ședințele săptămânale în fiecare Sâmbătă, ora 17.30 în localul „Concordia” din str. Românului 6. Toți colaboratorii din Arad și provincie cari doresc să participe sunt bine primiți, ședințele comitetului fiind publice.

— Numărul viitor al „Hotarul”-ui va apare între 25—30 Martie c. — Colaborările se primesc până la 20 Martie c. inclusiv.